

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Bakalářská práce

2023

Zdeněk Kubát

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

**Identita státu a finlandizace: Vliv pádu SSSR na povahu a
směřování finské zahraniční politiky**

Bakalářská práce

Autor práce: Zdeněk Kubát

Studijní program: Politologie a mezinárodní vztahy

Vedoucí práce: PhDr. Michael Romancov, Ph.D.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 30.4.2023

Zdeněk Kubát

Bibliografický záznam

KUBÁT, Zdeněk. *Identita státu a finlandizace: Vliv pádu SSSR na povahu a směřování finské zahraniční politiky*. Praha, 2023. 56 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce PhDr. Michael Romancov, Ph.D.

Rozsah práce: 105 619 znaků

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá otázkou vlivu pádu Sovětského svazu na povahu a směřování finské zahraniční politiky a je rozdělena na tři hlavní části. První část je věnována historickému vývoji Finské republiky od nabytí politické nezávislosti v roce 1917 až po současnost, důraz je přitom kladen na éru studené války, jež je ve finském prostředí reprezentována třemi prezidenty – Paasikivim, Kekkonenem a Koivistem. Ve druhé části své práce se budu věnovat klíčovým konceptům finlandizace a identity státu. Charakterizuji je a na příkladech z praxe vysvětlím, jaký vliv tyto koncepty měly na formování finské politiky. Třetí a finální část má za úkol s použitím informací z předchozích dvou částí zodpovědět hlavní výzkumnou otázku. Ta je v této části rozdělena do pěti kategorií dle oblastí vývoje – zkoumám vliv na finské vazby s Pobaltskými státy, se zbylými severskými státy, s Ruskou federací, na Evropskou unii a Severoatlantickou alianci. V samotném závěru své práce shrnuji poznatky ze třetí části a nabízím tak ucelenou odpověď na hlavní výzkumnou otázku.

Abstract

This bachelor thesis deals with the question of the influence of the Fall of the Soviet Union on the nature and direction of Finnish foreign policy and is divided into three main parts. The first part is devoted to the historical development of the Republic of Finland from the acquisition of political independence in 1917 to the present day, while the emphasis is placed on the Cold War era, which is represented in the Finnish environment by three presidents – Paasikivi, Kekkonen and Koivisto. In the second part of my work, I will focus on the key concepts of Finlandization and state identity. I will characterize them and, using examples from practice, I will explain the influence these concepts had on the formation of Finnish politics. The third and final part has the task of answering the main research question using the information from the previous two parts. This part is divided into five categories according to areas of development - I examine the influence on Finnish ties with the Baltic states, with the other Nordic states, with the Russian Federation, on the European Union and the North Atlantic Alliance. In the very conclusion of my work, I summarize the findings from the third part and thus offer a comprehensive answer to the main research question.

Klíčová slova

Finsko, Sovětský svaz, finlandizace, identita státu, vliv pádu SSSR, zahraniční politika

Keywords

Finland, Soviet Union, Finlandization, State identity, influence of the fall of the USSR, foreign policy

Title/název práce

State Identity and Finlandization: The Impact of the fall of the USSR on the nature and direction of Finnish foreign policy

Poděkování

Chtěl bych na tomto místě poděkovat PhDr. Michaelu Romancovovi, Ph.D. za jeho vstřícný přístup a cenné a věcné rady v průběhu konzultování této bakalářské práce.

Taktéž bych chtěl srdečně poděkovat své přítelkyni, která mi v průběhu psaní mé práce byla oporou.

OBSAH

Úvod	2
1 Stručný historický vývoj finského státu od nabytí nezávislosti po současnost	4
1.1 Meziválečná éra a druhá světová válka	4
1.2 Tři prezidenti finlandizace	8
1.2.1 Éra Paasikiviho	8
1.2.2 Éra Kekkonena	11
1.2.3 Éra Koivista	14
1.3 Stručný popis finského politického vývoje po pádu Sovětského svazu	19
2 Klíčové koncepty finlandizace a identity státu	21
2.1 Finlandizace	21
2.1.1 Definice a vznik konceptu	21
2.1.2 Užití konceptu finlandizace ve vztahu k jiným státům	22
2.1.3 Dohoda o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci	22
2.1.4 Finská praxe finlandizace	24
2.2. Identita státu	29
2.2.1 Definice konceptu	29
2.2.2 Identita státu coby politický nástroj Finska	29
3 Vliv pádu SSSR na povahu a směřování finské zahraniční politiky	32
3.1 Vymezení	32
3.2 Finsko a Pobaltské státy	33
3.2.1 Finsko a Pobaltské státy – shrnutí vlivu pádu Sovětského svazu	34
3.3 Finsko a zbylé severské státy	35
3.3.1 Finsko a zbylé severské státy – shrnutí vlivu pádu Sovětského svazu	36
3.4 Finsko a Ruská federace	37
3.4.1 Finsko a Ruská federace – shrnutí vlivu pádu Sovětského svazu	39
3.5 Finsko a Evropská unie	40
3.5.1 Finsko a Evropská unie – shrnutí vlivu pádu Sovětského svazu	41
3.6 Finsko a Severoatlantická aliance	42
3.6.1 Finsko a Severoatlantická aliance – shrnutí vlivu pádu Sovětského svazu	45
Grafické shrnutí	46
Závěr	47
Summary	49
Použitá literatura	52

ÚVOD

Politické události od začátku roku 2022 způsobily, že se pozornost celého světa otočila směrem do východní Evropy.

Od druhé světové války bezprecedentní invaze Ruské federace do demokratické a suverénní Ukrajiny šokovala téměř všechny. Ukrajinský heroický boj za svobodu a nezávislost pokračuje i po více než roce, bohužel aktuálně nic nenasvědčuje tomu, že by měla tato zbytečná válka v blízké budoucnosti skončit. Ruská agrese má svědomí nespočet životů obránců i civilistů, zničených rodin a neskonalou devastací země.

Důsledky Putinovy agrese nicméně sahají mnohem dál, daleko za hranice frontových bojů. Už nyní víme, že vize mírového soužití, které mělo nahradit vyostřenou atmosféru studené války, je definitivně pryč. Hrozba globálního konfliktu je od šedesátých let zřejmě nejvyšší, načež státy hromadně reagují navyšováním obranných rozpočtů. Politické, ekonomické či sociální důsledky války pociťuje prakticky každý – někdo více, někdo méně. Jedním ze států, které ruská invaze na Ukrajinu zasáhla o poznání více než řadu jiných zemí, je bezpochyby Finsko. Tento severský stát, leč aktivní v evropském společenství, ještě donedávna platil za neutrálního aktéra ve vztahu k vojenským blokům. To se však po loňském 24. únoru změnilo a Finská republika opustila svou dlouhodobou zahraničně-bezpečnostní strategii vojenské neangažovanosti, jež byla jakýmsi reliktem finské zahraniční politiky z dob bipolárního světa studené války. A dnes, po zhruba rok trvajícím přístupovém procesu, je Finská republika plnohodnotným členem Severoatlantické aliance.

Ve své práci bych se chtěl zabírat problematikou sovětského vlivu na finskou zahraniční a bezpečnostní politiku, tedy jak byl relativně malý stát, jakým Finská republika je, nucen uzpůsobit své mezinárodní chování tak, aby byla jeho existence zachována v těsném sousedství s agresivní socialistickou supervelmocí. V rámci tohoto širokého okruhu se chci soustředit, jak finský stát ovlivnil pád Sovětského svazu na konci roku 1991, konkrétně jaké důsledky měla tato historická událost na povahu a směřování finské zahraniční politiky.

Toto téma jsem si zvolil na základě své dlouhodobé fascinace finskou historií, kulturou a na to navázanou finskou povahou. Ostatně příběhy na první pohled marného boje srdnatého trpaslíka s krutým obrem, kdy první zmiňovaný nakonec přes nepřízeň osudu vytrvá a přežije či přímo zvítězí, jsou oblíbené takřka u všech. Jsem přesvědčen, že nám století finské suverenity a nezávislosti může nabídnout celou řadu lekcí, jak politických, tak i osobnostních.

Nutno zmínit, že jsem v průběhu analyzování literatury pocítil potřebu částečně upravit název bakalářské práce tak, aby více korespondoval s koncepty, které během ní hodlám využít. Původní název „Vliv pádu SSSR na finskou zahraniční (a bezpečnostní) politiku“ jsem tak změnil na současný – „Identita státu a finlandizace: Vliv pádu SSSR na povahu a směřování finské zahraniční politiky“.

Ve své práci využívám deskriptivně-analytickou metodu přístupu a jejím prostřednictvím odpovědět na hlavní výzkumnou otázku – jaký byl vliv pádu Sovětského svazu socialistických republik na povahu a směřování

finské zahraniční politiky. Při práci jsem čerpal zejména z prací finských akademiků zabývajících se tématem finské neutrality a postavení v mezinárodním společenství, případně přímo finskou finlandizací.

Svou práci jsem rozdělil na tři hlavní části.

První část deskriptivně popisuje vývoj samostatného finského státu od jeho vzniku v roce 1917 až do současnosti. Důraz bude kladen zejména na éru studené války, tedy období od konce druhé světové války do rozpadu východní supervelmoci. Tato historická epocha je ve finském prostředí reprezentována trojicí prezidentů - Juho Kusti Paasikivi, Urho Kaleva Kekkonen a Mauno Koivisto, přičemž každý z nich se významným způsobem zasadil o utváření a realizaci finské dlouhodobé strategie finlandizace, jež do značné míry determinovala finskou roli v mezinárodním prostředí.

Ve druhé části pracuji s klíčovými koncepty, které utvářely povahu a směřování finské zahraničně-bezpečnostní politiky v průběhu studené války. Těmito koncepty jsou finlandizace a identita státu. Na základě těchto dvou konceptů se budu snažit objasnit příčiny specifického rozhodování finských prezidentů jak ve vztahu k zahraniční politice, tak i v politice domácí. Zejména nám však finlandizace a identita státu pomůže vysvětlit změnu směřování finské politiky po rozpadu Sovětského svazu.

Ve finální, třetí části, zodpovídám za pomoci předchozích dvou částí hlavní výzkumnou otázku, tedy jaký měl vliv pádu Sovětského svazu na finskou povahu a směřování v zahraniční politice. Rozhodl jsem se tuto hlavní výzkumnou otázku rozdělit do vícera částí, konkrétně do pěti podotázek, přičemž každá z nich se bude zabývat změnami ve finské zahraniční politice ve vztahu ke konkrétní oblasti – státu, skupině států, případně mezinárodní organizaci. Těmito oblastmi jsou vývoj finské zahraniční politiky ve vztahu k Pobaltským státům, vůči zbylým suverénním severským státům, dále ve vztahu k Ruské federaci coby přímého nástupce Sovětského svazu, a nakonec se zaměřím na vazby Finska a Evropské unie a Severoatlantické aliance.

V samotném závěru se pokouším zjištění z třetí části sumarizovat do jednotného výstupu.

Hlavní ambicí mé práce bylo vytvořit v českém akademickém prostředí text, jenž by za pomoci analýzy finské historie a jejích determinantů stručně popisoval vlivy pádu Sovětského svazu na vývoj finské zahraniční politiky. Jsem přesvědčen, že je studium finského případu samo o sobě akademicky prospěšné, nicméně je rovněž pravdou, že tato přínosnost zkoumání této oblasti politického vývoje byla rapidně navýšena nedávnými a současnými geopolitickými událostmi.

1 STRUČNÝ HISTORICKÝ VÝVOJ FINSKÉHO STÁTU OD NABYTÍ NEZÁVISLOSTI PO SOUČASNOST

První část mé bakalářské práce má za cíl charakterizovat klíčové aspekty historického vývoje Finské republiky, které následně budou využity coby kontrast ke změnám po roce 1991 v rámci komparace s finskou politickou současností. Vyšší důraz bude kladen na poválečnou epochu studené války, zejména pak na roli tří prezidentů takzvané finlandizace.

1.1 MEZIVÁLEČNÁ ÉRA A DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA

Od poloviny 13. století byl finský národ začleněn do Švédského království, tehdejší severské velmoci. Po švédsko-ruském konfliktu v letech 1808-1809, který Ruské impérium vyhrálo, došlo k odtržení Finska od Švédského království a jeho následné přičlenění k Rusku, kde nabylo specifického autonomního postavení coby Finské velkoknížectví.¹

Po pádu carského režimu v Rusku ke konci první světové války a následném ustanovení svrchovaného finského státu dne 6. prosince 1917, došlo na finském území k obdobnému občanskému konfliktu jako na území samotného Ruska. Proti sobě zde stála frakce „bílých“, tedy sdružení konzervativních monarchistů, kteří byli ze zahraničí podporováni Německem, a frakce „rudých“, levicovní radikálové podporováni ruskými bolševiky pod vedením V. I. Lenina. Na rozdíl od Ruska, jež se po bolševickém uzmutí moci transformovalo v Sovětský svaz socialistických republik, z Finské občanské války vzešli vítězně „bílí“ konzervativci.

Bezprostředně po ustanovení nezávislého finského státu docházelo k rozsáhlým politickým a veřejným debatám zejména k otázce státního zřízení. Došlo i ke krátké epizodě Finského království, kdy v čele monarchie prakticky stáli dva regenti Pehr Evind Svinhufvud a Carl Gustaf Emil Mannerheim, vrcholní představitelé „bílých“ a pozdější finští prezidenti. Nakonec ve finském politickém prostoru zvítězilo republikánské křídlo, načež byl Kaarlo Juho Ståhlberg zvolen za prvního finského prezidenta.²

¹ Faloon, B. S. (1980). *The Dimensions of Independence - the case of Finland*. Royal Irish Academy., s. 3

² Brunclík, M., Havlík, V., & Pinková, A. (2011). *Skandinávie: Proměny politiky v severských zemích*. Wolters Kluwer Česká republika., s. 79-80

V meziválečném období došlo k navázání pevných vztahů se Západem, zejména pak s Velkou Británií. Silné vazby vznikly rovněž mezi Finskem a Švédskem, přestože zde existovala mocenská rozepře o vlastnictví Aland, jež byla vyřešena v rámci Společnosti národů.³ Naopak prakticky od samého vzniku Sovětského svazu na konci roku 1922 byly vzájemné bilaterální vztahy na bodu mrazu, a to jednak na základě negativní historické zkušenosti, ale zejména kvůli tomu, že nový východní establishment považoval ztrátu území z konce války, plynoucí zejména z Brestlitevského míru, za dočasnou, což se dotýkalo i území finského.^{4 5}

Po vzestupu autoritářských i totalitních systémů jak komunistického, tak zejména fašistického ražení, zůstala Finská republika, obdobně jako tehdejší Československo, i přes vnější a vnitřní vlivy pevně na půdě parlamentní demokracie. Ze států bývalého Ruského impéria se jednalo o zářnou výjimku, vzhledem k tomu, že takřka celá východní část Evropy, včetně Pobaltí či Polska, demokratickou praxi do různé míry opustila.⁶

Sjednání paktu Ribbentrop-Molotov mezi nacistickým Německem a Sovětským svazem na konci srpna 1939, kde si dvě zmíněné totalitní velmoci opačného politického pólu rozdělily evropské území mezi sebe, dalo vzniknout druhé světové válce, z hlediska obětí nejkrvavějšímu konfliktu lidských dějin. Po rychlém obsazení Polska v září téhož roku se pozornost Sovětského svazu obrátila na Finsko. Po vzoru německého přepadení vysílačky v Gliwicích zinscenovali Sověti takzvaný Mainilský incident, kdy sovětské dělostřelectvo odstřelovalo v rámci akce pod falešnou vlajkou sovětskou vesnici Mainila nedaleko finsko-sovětských hranic. Celý incident byl následně sovětskou propagandou využit coby casus belli a o čtyři dny později, 30. listopadu 1939, Sověti vtrhli bez vyhlášení války na finské území. Souběžně Sověti ustanovili i loutkovou vládu v čele s Kuusinenem, Moskvě loajálním stalinistou a jedním z bývalých představitelů rudé frakce občanské války.^{7 8}

Finové, jejichž politická elita skrze sovětský diplomatický nátlak o blížící se invazi věděla, čelili obrovské početní převaze a ještě o poznání drtivější převaze materiální. Přesto však svým protivníkům neumožnili realizovat scénář bleskové války a finští obránci hájili pozice podél celé finsko-sovětské hranice. Z počátku zde existovala finská naděje, že by obranu země mohli podpořit západní spojenci – Velká Británie společně s Francií. Tato možnost však byla znemožněna po německém obsazení Norska, pro Spojence i Německo významného exportéra nerostných surovin. Obránci se tak z hlediska zahraniční pomoci mohli spolehnout prakticky jen na dobrovolníky, a to zejména ze sousedního Švédska, Dánska či Estonska.⁹

³ Henig, R. B. (2019). A Faltering Start. In *The League of Nations*. essay, Haus Publishing.

⁴ Ukázkovým ztělesněním této sovětské nesmiřitelnosti se ztrátou bývalého území je pak rozdělení německého a sovětského vlivu v severovýchodní části Evropy v rámci Paktu Ribbentrop-Molotov.

⁵ Finské vnímání meziválečného období dle mého názoru nádherně ilustruje do angličtiny přeložená krátká, leč silná báseň Uno Kailase:

„Sinister lies the borderland - before me, Asia, the East. Like a sentry, on guard I stand. Behind me, Europe, the West.“

- Uno Kailas z Jutikkala, E., & Pirinen, K. (1996). *A History of Finland*. Söderström., s. 429

⁶ Beck, R. B., Black, L., & Krieger, L. S. (2007). European Dictatorships by 1938. In *World History: Patterns of Interaction*. essay, McDougal Littell.

⁷ Jutikkala, E., & Pirinen, K. (1996). *A History of Finland*. Söderström., s. 436-437

⁸ Dyke, C. V. (2007). *Zimní válka: sovětská invaze do Finska 1939-1940*. (J. Fidler, Trans.). JOTA, s.r.o., s. 53

⁹ Zetterberg, S. (1995). *Finland after 1917*. Otava., s. 86-87

V průběhu Zimní války utrhli sovětští agresori těžké ztráty. Za nejdůležitější aspekty finských vojenských úspěchů jsou obecně považovány vysoká morálka a jednota finských vojáků čelící svému historickému nepříteli, brilantní defenzivní schopnosti vrchního velitele Mannerheima a po něm pojmenované obranné linie, ale ve vztahu k Sovětům paradoxně i počasí – zima na přelomu let 1939 a 1940 byla obzvlášť krutá, což byla pro špatně vybavené a vedené Sověty častá příčina úmrtí.¹⁰

I přes klíčové úspěchy se stala pro Fíny válka neudržitelná a finská politická elita byla nucena 12. března 1940 podepsat Moskevskou mírovou smlouvu. Finsko bylo nuceno odstoupit takřka celou Karélii, část oblasti Salla, ale například i po dobu třiceti let propůjčit strategicky výhodnou oblast kolem města Hanko.¹¹ Pro Sověty smlouva znamenala výrazný ústupek z původně plánovaného kompletního obsazení finského území, přičemž tento vojenský neúspěch byl reflektován jak sovětským vojenským vedením, tak i nacistickým Německem, které s fascinací sledovalo, kterak jeho úhlavní ideologický oponent není s to obsadit padesátkrát menší zemi.¹²

Podepsáním Moskevského míru nicméně sovětská hrozba pro svrchovaný finský stát neskončila a stejně jako Sověti se Finové s výsledkem Zimní války nehodlali smířit. Z hlediska událostí druhé světové války se do té doby neutrální Finsko spojilo s nacistickým Německem, se kterým následně koordinovalo útok na SSSR v polovině roku 1941. Finské frontě německé Operace Barbarossa se posléze začalo přezdívat coby Pokračovací válka, přičemž finské jednotky v ní se primárně omezily na znovudobytí území původně náležejícího k finskému státu a pozbytého Moskevským mírem.¹³

Německo-finské spojení bylo pro finskou stranu čistě pragmatický krok vycházející z nemožnosti efektivní spolupráce se západními Spojenci. Finové například, na rozdíl od ostatních spojenců Německa, v žádné podobě neaplikovali protizidovské zákony či principy, naopak židovští Finové tvořili zcela běžnou součást finských ozbrojených sil.¹⁴ Po masivní sovětské protiofenzívě v roce 1944 bylo Finsko nuceno se stáhnout ze svých pozic a podepsat nové příměří, jež se do značné míry zakládalo na původním Moskevském míru s přidáním podstoupením Petsama, umožnění sovětské základny v Porkkale a zaplacení výrazných reparací. Součástí nové sovětsko-finské mírové dohody bylo i vyhnání německých jednotek z finského území. Tento závazek znamenal pro Fíny v pořadí třetí ozbrojený konflikt v průběhu druhé světové války – Laponskou válku. Ta skončila v dubnu 1945 finským vítězstvím, samotný konflikt s porovnáním s předchozími dvěma válkami znamenal pro finskou stranu ztrátu především materiální.¹⁵

¹⁰ Nature. (1940) *The Severe Winter of 1939–40*. Nature 145, s. 376–377. <https://doi.org/10.1038/145376a0>

¹¹ Článek 2 a 4 *Mírové smlouvy mezi Finskou republikou a Svazem sovětských socialistických republik* (Moskevská mírová smlouva) ze dne 12. března 1940

- Jakobson, M. (1984). *Finland survived: An account of the Finnish-Soviet Winter War, 1939-1940*. Otava Pub. Co.

¹² Hanák Jiří. (2001). *Orwellovo století: 1901-2000*. Prostor., s. 168-169

¹³ Jutikkala, E., & Pirinen, K. (1996). *A History of Finland*. Söderström., s. 447

¹⁴ Rautkallio, H. (1994). 'Cast into the Lion's den' Finnish Jewish soldiers in the Second World War. *Journal of Contemporary History*, 29(1), 53–94. <https://doi.org/10.1177/002200949402900103>

¹⁵ Jutikkala, E., & Pirinen, K. (1996). *A History of Finland*. Söderström., s. 449-453

Souběžně s Laponskou válkou končí i evropská část druhé světové války. Finskému státu se i přes lidské, materiální i územní ztráty podařilo vojensky uhájit svou svrchovanost vůči východní velmoci, což byl významný úspěch, kterého nedosáhly například státy Pobaltí, jež se staly pevnou součástí Sovětského svazu na dalších více než padesát let.

1.2 TŘI PREZIDENTI FINLANDIZACE

1.2.1 ÉRA PAASIKIVIHO

Po prezidentských mandátech Risto Rytih a Carla Gustafa Emila Mannerheima, dvou válečných prezidentů se silnými kulty osobnosti, kteří vedli finský stát v době její největší krize, byl do prezidentského úřadu zvolen roku 1946 Juho Kusti Paasikivi, do té doby předseda vlády za Národní koaliční stranu.¹⁶

Na rozdíl od svých dvou předchůdců, jejichž primární cíl bylo udržení samotné existence finské nezávislosti tváří v tvář Sovětskému svazu, posléze i před nacistickým Německem, stál Paasikivi před zcela jiným typem výzvy – zajistit diplomatickou cestou přežití nezávislého a svrchovaného Finska z dlouhodobého hlediska.

Na této výzvě pracoval už coby ministerský předseda za prezidentování Mannerheima. Ten ze svého prezidentského úřadu odstoupil kvůli měnící se povaze finské domácí politiky. Spojenecká kontrolní komise, orgán vítězné koalice dohlížející na poválečný vývoj zemí Osy a jejích spojenců, kam Finská republika skrze vazby na Německo patřila, a která ve finském případě byla složena zejména Sověty v čele s Andrejem Ždanovem (mimo jiné strůjcem již zmíněného Mainilského incidentu), požadovala naplnění podmínek Moskevského příměří ze září roku 1944, tedy i trestní postih vedoucích představitelů Finské republiky zodpovědných z uskutečnění a trvání Pokračovací války. V poválečném procesu bylo odsouzeno 8 vrchních politických představitelů – čtyři ministři, premiéři Rangell a Linkomies, finský velvyslanec v nacistickém Německu Kivimäki a Mannerheimův předchůdce Rytih, jenž byl odsouzen k deseti letům vězení. Sám Mannerheim v procesu nefiguroval, ze solidarity se však svého úřadu vzdal, přestože za oficiální důvody uvedl svůj zdravotní stav. Při volbách roku 1946 se stal Paasikivi i pro finskou politickou elitu logickou volbou. Z pozice ministerského předsedy za prezidentování Mannerheima oplýval důvěrou domácího obyvatelstva, ale díky tomu, že byl v průběhu Pokračovací války až do podzimu 1944 politicky neaktivní, byl rovněž akceptovatelný pro Moskvu.¹⁷

Paasikivi, stejně jako jeho nástupce Kekkonen, věřil, že nezávislost a neutralita Finska v době studené války může přežít jedině za podmínky nabytí a uchování příznivého vztahu se Sovětským svazem. V tomto smyslu se hovoří o zavedení doktríny Paasikivi-Kekkonen (ve finském narativu se spíše užívá slovo „linie“), jež je z podstaty synonymem pro užívanější termín finlandizace, která má však ve finském prostředí silný pejorativní nádech.

Aby byla zachována kladná vazba mezi Finskou republikou a Sovětským svazem, byl Paasikivi během svého úřadování nucen podstoupit řadu ústupků. Na nátlak Moskvy se Finsko, stejně jako Československo, vzdalo pomoci v rámci Marshallova plánu – Spojenými státy organizované ekonomické injekci válkou zpustošené Evropě, což později hrálo důležitou roli v západní percepci Finska a jeho vnímání coby pro-východního státu.¹⁸

¹⁶ Národní koaliční stranu lze charakterizovat coby umírněné a na severské poměry (!) konzervativní středopravicové uskupení. Strana je typická svým dlouhodobým a silným prozápadním směřováním, což se projevuje jak ve vztahu k EU, tak i vůči NATO.

- Strmiska, M. (2005). *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Portál., s. 256

¹⁷ Jutikkala, E., & Pirinen, K. (1996). *A History of Finland*. Söderström., s. 456

¹⁸ Palosaari, T. (2013). Still a physician rather than a judge? The post-cold war foreign and security policy of Finland. *Swiss Political Science Review*, 19(3), s. 360. <https://doi.org/10.1111/spsr.12041>

Vyjma odmítnutí takto významné pomoci Paasikivi učinil druhé riskantní rozhodnutí. Přestože se primárním politickým cílem Finska po druhé světové válce stalo ustanovení pevných vazeb se Sovětským svazem, které by severskému státu zajišťovaly nezávislost a suverenitu, a přestože prvotní debaty o této vzájemné dohodě sahají až do roku 1945, kdy se stala předmětem jednání mezi Mannerheimem a Ždanovem, Paasikivi s realizací bilaterální smlouvy nespěchal. Jeho druhý risk se vyplatil, vzhledem k tomu, že mezinárodní situace v březnu 1948 byla pro Sovětský svaz svízelnější nežli na začátku roku, zejména z důvodu nastávající krize v Německu a ochlazování vztahu s Titovou Jugoslávií. Odmítnutí Marshallova plánu a Paasikiviho vyčkávání na vhodnou situaci vedly k tomu, že sovětská strana akceptovala lehce pozměněný finský návrh dohody, jež by dlouhodobě ukotvila základní principy vzájemné spolupráce.¹⁹

Důkazem Paasikiviho úspěchu potvrzují bilaterální dohody Rumunska a Maďarska se Sovětským svazem, vzniknuvší krátce předtím a pevně zavazující oba státy do Východního bloku a později i do Varšavské smlouvy.²⁰

Kromě preambule „*Dohody o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci*“²² a klíčových článků 4 a 6, potvrzující nejen finskou suverenitu, ale rovněž respektující přání Finska zůstat mimo mocenské soupeření dvou globálních velmocí, se tato dohoda od té maďarské a rumunské lišila i tím, že neobsahovala žádné limitující požadavky vojenské povahy, jež by jednoznačně byly v rozporu s finskou vizí neutrality a vojenské nezávislosti. V *Dohodě* jeden podstatný vojenský závazek figuroval, a to hned v Článku 1 (a na něm navázaném Článku 2). Ten zavazoval Finskou republiku k tomu, aby v případě útoku Německa či jeho spojence na ni, popřípadě při útoku na Sovětský svaz přes finské území, svou územní celistvost všemi možnými prostředky bránila. V takovém případě jsou smluvní strany vázány spolu jednak o výskytu této hrozby a o pomoci ze strany Sovětského svazu napadenému Finsku. Ve své obhajobě Článku 1 a 2 Paasikivi konstatuje fakt, že povaha závazku je čistě obranná a nevztahuje se na případ, kdy by byl Sovětský svaz napadnut z jiného území, přičemž se v případě útoku z území Finska obrana před nepřítelem vztahovala právě jen na prostor finského státu. Paasikivi proto prohlašuje, že je tento závazek „deskriptivní, spíše než normativní“ povahy, protože zavazuje k akci, kterou by Finská republika učinila i bez závazku.^{23 24}

¹⁹ Arter, D. (1999). *Scandinavian politics today*. Manchester university press., s. 254-255

²⁰ *Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi Sovětským svazem socialistických republik a Rumunskou lidovou republikou* ze dne 4. února 1948, online dostupné na www.cvce.eu

²¹ *Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi Sovětským svazem socialistických republik a Maďarskou republikou* ze dne 18. února 1948, online dostupné na www.cvce.eu

²² Na rozdíl od smluv mezi Sovětským svazem a státy v té době budoucí Varšavské smlouvy (v tomto případě Rumunska a Maďarska), kde se v rámci anglického přepisu v názvu užívá termín „treaty“, jehož nejbližší česká obdoba je, dle mého názoru, „smlouva“, v případě sovětsko-finského bilaterálního dokumentu se objevuje termín „agreement“ („The Agreement of Friendship, Cooperation, and Mutual Assistance between The Union of Soviet Socialist Republics and The Republic of Finland“). Z tohoto důvodu budu na tento bilaterální právní dokument odkazovat coby na „Dohodu“.

²³ *Dohoda o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi Svazem sovětských socialistických republik a Finskou republikou* ze dne 6. dubna 1948, online dostupné na www.heninen.net

²⁴ Arter, D. (1999). *Scandinavian politics today*. Manchester university press., s. 255-256

Prezident Paasikivi zajistil kontinuitu politické strategie trvající více než čtyřicet let. Z toho důvodu lze Paasikiviho považovat za „otce finlandizace“, a to i přesto že její vrchol nastal až za vlády jeho následníka Urho Kekkonena.

1.2.2 ÉRA KEKKONENA

Zatímco *Dohoda o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci* je písemným ztělesněním dlouhodobé finské politické strategie finlandizace, Urho Kaleva Kekkonen, prezident Finska mezi lety 1956 až 1982, je jeho ztělesněním personálním.

Urho Kekkonen se k prezidentskému úřadu dostal na počátku roku 1956, kdy ve volbách, ve kterých kandidoval za Agrární ligu (dnešní Finský střed), porazil svého oponenta z finské Sociální demokracie Karla-Augusta Fagerholma.

Už při svém prvním volebním období se Kekkonen musel potýkat s významnými krizemi.

V prvním případě se jednalo o krizi na podzim roku 1958, která si vysloužila přídomek „Noční mráz“ („Night Frost Crisis“, podle konstatování tehdejšího vůdce SSSR Chruščova s poukazem na rázné ochlazení bilaterálních vztahů). Vedení Sovětského svazu bylo silně nespokojeno s událostmi ve finské domácí politice po volbách v červenci 1958. Ty sice velice těsně vyhrála Demokratická liga finského lidu²⁵, která získala 50 mandátů z celkových 200, druhé Sociální demokracii se však podařilo sestavit umírněnou levo-pravou koalici společně s agrárníky, Národní koaliční stranou a s finskými i švédskými lidovci. Významný pro-západní politik Karl-August Fagerholm, disponující drtivou většinou 137 poslanců ze dvou set, se tak již potřetí stává finským premiérem. Vedení Sovětského svazu proti podobě nové finské vlády protestovalo a kromě drobnějších následků ekonomické i politické podstaty odvolalo i finského velvyslance v Moskvě. Konečným výsledkem byla rezignace celého kabinetu, na čemž měl lví podíl i tehdejší finský prezident Kekkonen, a ustanovení nové menšinové vlády agrárníků a švédských lidovců.²⁶

Druhá událost, takzvaná Nótová krize („Note Crisis“), se odehrála o tři léta později na podzim roku 1961. Vedení Sovětského svazu se tentokrát údajně obávalo navýšení vojenské hrozby ze strany Západního Německa a jeho spojenců. Iniciovalo tedy bezpečnostní konzultace s finskou stranou s odkazem na první článek *Dohody o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci*.²⁷ Finské straně hrozilo, že by došlo k vojenskému provázání obou aktérů dohody, což by jednak vedlo k rapidnímu snížení vlastní vojenské nezávislosti, jež byla dosud pevně v rukou Finů, silné negativní důsledky by však postihly i finskou zahraniční politiku ve vztahu k Západu. Krize byla nakonec vyřešena na schůzce mezi Kekkonenem a Chruščovem s východiskem oddálení celé záležitosti na neurčito. Velice často se příčina vzniku Nótové krize vykládá coby sovětská snaha posílit Kekkonenovu mocenskou pozici na domácí scéně a zajistit tak jeho vítězství v nadcházejících volbách v roce 1962.²⁸

²⁵ Demokratická liga finského lidu („Suomen Kansan Demokraattinen Liitto“ – SKDL) byla krajně levicová a silně pro-sovětská strana sdružující frakce nalevo od sociální demokracie, zejména pak komunisty. V roce 1990 byla společně s dalšími menšími stranami transformována do Levicové aliance, jež i přes krajní levicovost deklarovala soulad s demokratickými principy, a která figuruje v parlamentní politice dodnes.

- Strmiska, M. (2005). *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Portál., s. 256-257

²⁶ Zetterberg, S. (1995). *Finland after 1917*. Otava., s. 117-118

²⁷ *Dohoda o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi Svazem sovětských socialistických republik a Finskou republikou ze dne 6. dubna 1948*, online dostupné na www.heninen.net

²⁸ Zetterberg, S. (1995). *Finland after 1917*. Otava., s. 119-121

Obě krize způsobily, že byl prezidentův politický význam v očích finské veřejnosti výrazně umocněn. Kekkonen se tak stává neochvějným finským politickým hegemonelem, klíčová pozice pro následné uplatňování vrcholné politiky finlandizace. Nutno nicméně zmínit, že Kekkonen své pozice využíval dosti svérázným způsobem i před zmíněnými krizemi. Dobrým příkladem budiž jeho snaha zabránit navyšování podpory finských komunistů tím, že je nechá vládně angažovat.²⁹

Vzhledem k tomu, že finský stát v éře studené války lze jednoznačně zařadit mezi polo/prezidentské systémy republik, byl to právě prezident Kekkonen, jenž primárně určoval podobu a směřování zahraniční a bezpečnostní politiky Finska.³⁰ Povaha tohoto směřování byla po krizích z let 1958 a 1961 jasná. Kekkonen navázal na odkaz předchozího prezidenta Paasikiviho a stal se nejenže advokátem finlandizace, ale zejména jeho hlavním strůjcem a šířitelem. Jeho motivace byla tak zcela v souladu s doktrínou zavedenou jeho předchůdcem – udržovat se Sovětským svazem co nejpřívětivější vztahy i za cenu obětování některých možností zahraničního směřování, popřípadě tolerovat jisté sovětské zásahy do finské domácí politiky, to všechno s cílem udržení samotné finské nezávislosti, neutrality a plné samostatnosti v otázce vnitřní i vnější bezpečnosti.

Finská politická elita a veřejnost byly ochotny dlouhodobě akceptovat Kekkonenovo porušování ústavy, a to v zájmu zachování obecně přijaté doktríny Paasikivi-Kekkonen, která, dle nich, neměla žádné rozumné alternativy. Typický příklad Kekkonenova protiústavního aplikování prezidentské moci, vyvolané jeho potřebou v zájmu finlandizace reagovat na nesouhlas Moskvy, bylo neoficiální vypovězení středopravicové Národní koaliční strany v otázce držení postu ministerského předsedy. Opatření této povahy však nebylo činěno jen vůči Národní koaliční straně. Kekkonen obecně odmítal jmenovat vysoké státní úředníky, kteří nedisponovali patřičnou sovětskou důvěrou. Pro její nabytí nemusel být daný kandidát na vysoký post nutně silně pro-sovětský, byl-li však anti-sovětský, byl zbytek vysoké politické scény ostrakizován.³¹

Přestože byla finská zahraniční politika svázána závazky plynoucí z *Dohody o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci*, Finsko se za éry Kekkonena na mezinárodním poli aktivně realizovalo.

V roce 1971 se stal Max Jakobson, významný finský diplomat, vážným kandidátem ve volbě nového generálního tajemníka Organizace spojených národů. Společně s Rakušanem Kurtem Waldheimem a Argentincem Carlosem Ortiz de Rozas se Jakobson dostal až do třetího kola volby, kde byl však Sovětským svazem vetován a novým generálním tajemníkem se stal Waldheim. Vrcholným úspěchem finské diplomacie se však stala Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, pořádaná v Helsinkách roku 1975. Závěrečný akt této konference, podepsaný pětatřiceti státy, obsahoval nejen významnou poválečnou územní revizi, ale zejména deklaraci lidskoprávních a politických závazků a zásad, které, společně s revizí, znamenaly silné snížení napětí mezi soupeřícími politickými bloky Západu a Východu. Pro Finskou republiku znamenal summit navýšení

²⁹ Brunclík, M., Havlík, V., & Pinková, A. (2011). *Skandinávie: Proměny politiky v severských zemích*. Wolters Kluwer Česká republika., s. 84-85 a s. 181-182

³⁰ Tamtéž, s. 80

³¹ Forsberg, T., & Pesu, M. (2016). The "Finlandisation" of Finland: The ideal type, the historical model, and the lessons learnt. *Diplomacy & Statecraft*, 27(3), s. 481-482. <https://doi.org/10.1080/09592296.2016.1196069>

mezinárodní prestiže a podpora vnímání Finska ze strany ostatních států coby nezávislého a zahraničně neutrálního aktéra a významného mediátora jak v oblasti mezinárodních sporů, tak i z hlediska lidskoprávního.³²

³³ ³⁴

Poslední Kekkonenovo prezidentské období bylo silně ovlivněno jeho stářím a zdravotním stavem. Nakonec byl z těchto důvodů roku 1981, v jednaosmdesáti letech, nucen sám rezignovat.³⁵

³² Jutikkala, E., & Pirinen, K. (1996). *A History of Finland*. Söderström., s. 469-470

³³ *Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě* (Helsinské dohody), Helsinky 1975, online dostupné na internetových stránkách Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě – www.osce.org

³⁴ Sládková, Š. (1999). *Urho Kaleva Kekkonen: Velký Evropan v čele malé země*. EVA - Milan Nevole., s. 13-14

³⁵ Zetterberg, S. (1995). *Finland after 1917*. Otava., s. 130

1.2.3 ÉRA KOIVISTA

Když sociální demokrat Mauno Koivisto na počátku roku 1982 drtivě vyhrál prezidentské volby, znamenalo to ukončení dlouhé bezmála šestadvacetileté éry politického matadora Kekkonena.

Ještě před svým zvolením patřil Koivisto ke skupině nejhlasitějších kritiků a reálných oponentů Kekkonenova stylu vládnutí. U svého předchůdce kritizoval zejména zosobnění zahraniční politiky a její praktické převedení na jednoho jediného muže – prezidenta.³⁶

Po nástupu do úřadu začal prezident Koivisto pracovat především na systematické změně fungování finské zahraniční politiky, ale i politiky domácí. Z formálně poloprezidentského (v době vládnutí jeho předchůdce však v praxi prezidentského) systému došlo na adaptaci systému parlamentního. Rovněž ustalo prezidentovo svérázné a z hlediska ústavy problematické ovlivňování domácí politické scény, k čemuž nepochybně napomohla nižší polarizace mezi politickými stranami, což bylo dáno konstantním oslabováním finských komunistů, jejichž pozici v systému Trojky nahradila Národní koaliční strana. Zejména pak ve druhém volebním období mezi lety 1988-1994 dochází k odlivu prezidentova výsostného vlivu v zahraniční politice směrem k ministerskému předsedovi a jeho kabinetu – významný milník ve finské cestě k současné podobě parlamentní republiky.³⁷

I přesto, že byl Mauno Koivisto před prezidentskou volbou i po ní vnímán coby Kekkonenova antiteze, plně si uvědomoval finskou pozici na mezinárodní scéně a v tomto smyslu zcela navázal na dlouhodobou politickou linii Paasikivi-Kekkonen, tedy strategii finlandizace. V komparaci s Kekkonenem, jenž vládl souběžně s z hlediska doby vládnutí podobně houževnatým Brežněvem, musel Koivisto pracovat s mnohem dynamičtějším politickým vývojem u východních sousedů.

Nedlouho po nástupu Koivista do úřadu prezidenta se v Sovětském svazu po smrti Brežněva chopil moci Jurij Andropov, jenž stál v čele východní velmoci necelých patnáct měsíců. Po smrti Andropova se stal Generálním tajemníkem Komunistické strany Sovětského svazu fyzicky i politicky slabý Konstantin Černěnko, který na své pozici setrval ještě kratší dobu - necelých třináct měsíců, než taktéž zemřel. Až nástup Michaila Gorbačova nabídl delší politickou kontinuitu, tou byla politika glasnosti a perestrojky, v oblasti zahraniční politiky reprezentovaná snížením mocenského tlaku a politických intervencí ze strany Sovětského svazu zejména vůči státům Varšavské smlouvy, ale i státům, které ačkoli přímo nespádaly do Východního bloku, aplikovala na ně Moskva silný vliv. S ústupem tohoto nátlaku si Finská republika mohla dovolit snížit rozsah politické strategie finlandizace a měla možnost na mezinárodním poli vystupovat nezávisleji.

Po Gorbačovově zavedení „volnější politiky“ došlo v Sovětském svazu k velkým vlnám nacionalismu jednotlivých národů federace, a to primárně v prostoru Pobaltí.³⁸ Tento dlouhodobý trend, příživován sovětským

³⁶ Zetterberg, S. (1995). *Finland after 1917*. Otava., s. 133-134

³⁷ Brunclík, M., Havlík, V., & Pinková, A. (2011). *Skandinávie: Proměny politiky V severských zemích*. Wolters Kluwer Česká republika., s. 84-85 a s. 85-88 a s. 198

³⁸ Ritvanen, J.-M. (2020). The change in Finnish Baltic policy as a turning point in Finnish-soviet relations. Finland, Baltic independence and the end of the Soviet Union 1988-1991. *Scandinavian Journal of History*, 47(3), s 281-282. <https://doi.org/10.1080/03468755.2020.1765861>

odmítáním politických požadavků pobaltských národů, eskaloval roku 1988, přičemž Finské republiky se dotkl zejména ve spojitosti s Estonskou sovětskou socialistickou republikou.

Finsko-estonské vztahy zůstaly i po anexi Estonska Sovětským svazem, kterou Finská republika de iure nikdy neuznala, aktivní, nikoli však oficiálně.³⁹ Oba státy pojila nejen relativně malá vzdálenost, ale zejména obdobná historická zkušenost – oba národy, jak finský, tak i estonský, figurovaly v bývalém Ruském impériu, načež ke konci první světové války nabyly nezávislost, jež posléze Estonsko, na rozdíl od Finska, ztratilo. V průběhu první poloviny 20. století došlo k několika pokusům o bližší spolupráci, ba i integraci obou zemí do mocenského svazku, oba národy rovněž nezapomněly na vzájemnou dobrovolnou pomoc ve válkách o nezávislost, respektive ve finských válkách během druhé světové války.⁴⁰ Taktéž docházelo k bohaté kulturní výměně na poli umění, ale i v rámci akademických obcí. A v neposlední řadě je nutno vzpomenout lingvistickou blízkost finštiny a estonštiny, kategoricky spadající do baltofinské skupiny jazyků v rámci ugrofinské rodiny. Tyto aspekty, ale i mnohé další, vedly k tomu, že se Estonci při snaze o nabytí druhé nezávislosti upírali s vidinou podpory směrem ke svým severským přátelům.⁴¹

V Estonsku vznikly v roce 1988 lidové fronty mající v souladu s politikou perestrojky za cíl navýšit estonskou suverenitu ve vztahu k sovětské federaci. V dubnu téhož roku pak Estonci zformulovali žádost o ustanovení estonského konzulátu ve Finsku a naopak. Finská strana se v reakci obrátila na sovětské ministerstvo zahraničí ve snaze získat sovětské stanovisko v otázce zavedení estonského konzulátu. Sovětské vedení se k celé záležitosti nepřekvapivě vyjádřilo odmítavě – neakceptovalo ideu, aby jednotlivé socialistické republiky disponovaly vlastními konzuláty, načež byl estonský návrh finskou stranou zamítnut.⁴²

Následně se v listopadu téhož roku schází Koivisto se sovětským velvyslancem ve Finsku Borisem Aristovem. K tomu dochází pár dní poté, co estonská politická elita učinila další významný krok v rámci takzvané Zpívající revoluce a skrze Nejvyšší radu Estonska vyhlásila estonskou svrchovanost na Sovětském svazu.⁴³ ⁴⁴ Aristov vyslovuje finskému prezidentu sovětský požadavek, aby zahraniční státy, včetně toho finského, nezasahovaly do sovětsko-estonské záležitosti. Koivisto na výzvu reaguje podotknutím, že celá estonská záležitost finskou společností silně zasáhla, a to z důvodu vzájemných společných rysů mezi Finy a Estonci. O dva měsíce později, na začátku roku 1989, je Koivisto kontaktován generálem KGB a diplomatem Felixem Karasevem.

³⁹ Ritvanen, J.-M. (2020). The change in Finnish Baltic policy as a turning point in Finnish-soviet relations. Finland, Baltic independence and the end of the Soviet Union 1988-1991. *Scandinavian Journal of History*, 47(3), s 292. <https://doi.org/10.1080/03468755.2020.1765861>

⁴⁰ Například Pěší pluk 200, takzvaní „Finští kluci“ („Finnish Boys“), který byl z většiny složen z estonských dobrovolníků. - Jowett, P. S., & Snodgrass, B. (2006). *Finland at war, 1939-45*. Osprey., s. 29-30

⁴¹ Zajedová, L. (2005). Spolupráce pobaltských a severských států. *Středoevropské politické studie*, 7(1), Masarykova univerzita, zejména s. 81-84

⁴² Ritvanen, J.-M. (2020). The change in Finnish Baltic policy as a turning point in Finnish-soviet relations. Finland, Baltic independence and the end of the Soviet Union 1988-1991. *Scandinavian Journal of History*, 47(3), s 282. <https://doi.org/10.1080/03468755.2020.1765861>

⁴³ Zajedová, L. (2005). Spolupráce pobaltských a severských států. *Středoevropské politické studie*, 7(1), Masarykova univerzita, s. 79

⁴⁴ Pollack, D., & Wielgoths, J. (2005). *Dissent and opposition in Communist Eastern Europe: Origins of civil society and democratic transition*. Ashgate., s. 134

Ten po prezidentu žádá zcela opačnou záležitost, než po něm žádal velvyslanec Aristov – místo žádosti o neangažování je Koivisto požádán, aby pomohl moderovat akce estonských nacionalistů v důsledku vyhlášení suverenity v listopadu 1988. Z pozice Sovětského svazu se jedná o strategicky výhodný krok, vzhledem k tomu, že prezident Koivisto oplýval dobrým vztahem s generálním tajemníkem Gorbačovem, zároveň ze své pozice byl i důležitou figurou pro estonskou veřejnost. Došlo tak k opětovnému silnému zosobnění politik, což je aspekt, který Koivisto na svém předchůdci Kekkonenovi kritizoval.⁴⁵

Koivisto zůstal ve svém původním postoji v otázce sovětsko-estonského sporu konzistentní, a když přijímá Mikka Titmu, tajemníka pro ideologii Estonské komunistické strany, ujišťuje jej o finském stanovisku, jenž považuje Komunistickou stranu Estonska jako vrchní politickou sílu v oblasti realizování reformy, a o tom, že finsko-estonské styky budou i nadále probíhat skrze sovětský rámec. Důraz na stabilitu Sovětského svazu kladl prezident Koivisto i poté, co v srpnu 1989 situace v Pobaltských státech eskalovala a sovětské vedení začalo nad situací rapidně ztrácet kontrolu. Zatímco svět žasnul nad zprávami o šesti set kilometrovém Baltském řetězu vyjadřující pobaltskou jednotu a společné úsilí o nabytí suverenity jednotlivých pobaltských národů⁴⁶, Koivisto napsal svému americkému protějšku Bushovi dopis, ve kterém vyjadřuje svou obavu o stabilitu Gorbačovovy pozice, což by mohlo ohrozit politický proces „v širším kontextu“. Své znepokojení následně vyjadřuje v říjnu i samotnému Gorbačovovi, kterého ujistil, že západní země v čele se Spojenými státy nemají v plánu využít aktuálně se odehrávajícího politického rozkolu. Gorbačov v reakci vyjádřil ochotu navýšit autonomii tří pobaltských republik, zároveň však načrtnul pomyslnou červenou linii – fakt, že tyto republiky musí zůstat součástí federace Sovětských republik.^{47 48}

Když pak na počátku devadesátých let zvítězily ve volbách lidové fronty ve všech třech pobaltských republikách, začalo být i finskému vedení jasné, že situace je pro sovětské vedení neúprosná. Koivisto i nadále zůstal věrný Gorbačovovi, přičemž s ohledem na finlandizaci kladl větší důraz na zájmy Moskvy a jeho vedení, než na zájmy estonské či lotyšské a litevské republiky. Postupně však své výroky během roku 1990 mírní, což lze ilustrovat jeho slovy na parlamentním zasedání Rady Evropy, kde vyjadřuje naději, že Pobaltské státy nabydou kýženou nezávislost legální cestou s odkazem na sovětskou ústavu.⁴⁹

Jistý posun ve vnímání vyvíjející se sovětské krize znamenalo sjednocení Německa vyvrcholené na počátku října 1990. Pro finské politické vedení tato událost nereprezentovala pouze další významný milník procesu již takřka dokonání rozpadu Východního bloku, ale zejména z finského pohledu zneplatnila první

⁴⁵ Ritvanen, J.-M. (2020). The change in Finnish Baltic policy as a turning point in Finnish-soviet relations. Finland, Baltic independence and the end of the Soviet Union 1988-1991. *Scandinavian Journal of History*, 47(3), s 282. <https://doi.org/10.1080/03468755.2020.1765861>

⁴⁶ Zajedová, L. (2005). Spolupráce pobaltských a severských států. *Středoevropské politické studie*, 7(1), Masarykova univerzita, s. 79

⁴⁷ Forsberg, T., & Pesu, M. (2016). The “Finlandisation” of Finland: The ideal type, the historical model, and the lessons learnt. *Diplomacy & Statecraft*, 27(3), s. 486. <https://doi.org/10.1080/09592296.2016.1196069>

⁴⁸ Ritvanen, J.-M. (2020). The change in Finnish Baltic policy as a turning point in Finnish-soviet relations. Finland, Baltic independence and the end of the Soviet Union 1988-1991. *Scandinavian Journal of History*, 47(3), s 283.

⁴⁹ Tamtéž, s. 284-285

článek vojenské povahy *Dohody o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci*, a taktéž reinterpretovala omezení vztahující se na finské ozbrojené síly v rámci Pařížské mírové smlouvy z roku 1947.^{50 51}

Po tragických událostech ze 13. a 20. ledna, kdy v důsledku sovětského útoku došlo v Litvě ke ztrátám na životech, naléhal otevřeně Koivisto na Sovětský svaz, aby nadále nedocházelo k užívání násilí. Jeho kritika se postupně stává silnější, mimo jiné i kvůli nátlaku ze strany finské společnosti, a začíná otevřeně prosazovat ideu řešení pobaltské otázky v rámci Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Za svůj pomalý odklon a stále ještě relativně přívětivý vztah k sovětské straně sklízí kritiku nejen ze strany pobaltských národů, ale i od severovýchodních spojenců, zejména pak Dánska a Švédska.⁵²

Nedlouho po dubnových snahách o realizaci Deklarace 1+9, tedy pokus o zavedení jisté formy unie, který však byl zamítnut nejen Pobaltím, ale například i Gruzii, Arménií a Moldavskem, střetává se opětovně Koivisto s Gorbačovem 24. června v Moskvě, kde je informován o započatí „rozvodového procesu“ a o posunutí původní červené linie z federace na konfederaci. Pro nadcházející finský postoj je však důležitý i druhý den Koivistovy návštěvy Moskvy, kdy došlo k setkání mezi ním a vrcholným představitelem ruské sovětské republiky Jelcinem. Ten finského prezidenta obeznámil nejen se svojí vizí silně autonomních republik či ideou republikánských armád (Západem obecně považovanou za nebezpečnou), zároveň silná ekonomická spolupráce mezi finskou republikou a ruskou sovětskou republikou řešila jeden z klíčových aspektů Koivistova znepokojení ohledně rozkládajícího se Sovětského svazu.⁵³

Pobaltské národy využily v srpnu nezdařilého pokusu konzervativních sovětských sil o převrat a v probíhajícímu chaosu v sovětské domácí politice postupně znovu potvrdily svou nezávislost. Finsko v čele s Koivistem nadále odmítalo jejich vyhlášení nezávislosti uznat, a to ani bezprostředně poté, co nezávislost pobaltských států veřejně uznal Jelcin, v té době nejmocnější muž v celém Sovětském svazu.⁵⁴ Až po nátlaku finského premiéra Ahoa v průběhu kabinetního výboru pro zahraniční věci změnil prezident Koivisto své stanovisko. Komise vydala společné prohlášení, ve kterém oznámila připravenost navázání diplomatických vazeb s Pobaltskými státy. Zároveň finská politická elita dospěla k názoru, že Finská republika nemusí oficiálně potvrzovat nezávislost pobaltských republik, vzhledem k tomu, že na rozdíl od většiny západních států Finsko nikdy oficiálně neuznalo anexi zmíněných států Sovětským svazem. K následnému navázání bilaterálních vztahů

⁵⁰ Tamtéž, s. 286

⁵¹ Článek 1, *Dohoda o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi Svazem sovětských socialistických republik a Finskou republikou* ze dne 6. dubna 1948, online dostupné na www.heninen.net

⁵² Ritvanen, J.-M. (2020). The change in Finnish Baltic policy as a turning point in Finnish-soviet relations. Finland, Baltic independence and the end of the Soviet Union 1988-1991. *Scandinavian Journal of History*, 47(3), s 287-289

⁵³ Tamtéž, 289-290

⁵⁴ Kamm, H. (1991, August 25). *Soviet Turmoil; Yeltsin, Repaying a Favor, Formally Recognizes Estonian and Latvian Independence*. The New York Times., Retrieved April 9, 2023, from <https://www.nytimes.com/1991/08/25/world/soviet-turmoil-yeltsin-repaying-favor-formally-recognizes-estonian-latvian.html>

došlo krátce předtím, než byly pobaltské republiky uznány samotným Sovětským svazem, což indikovalo jistou změnu do té doby servilního finského přístupu vůči SSSR.⁵⁵

Finské politické vedení až do poslední chvíle věřilo, že i přes ztrátu pobaltských republik a rozpadu Varšavské smlouvy a s tím spojené pozbytí mocenského vlivu na její země, dojde v Sovětském svazu k restrukturalizaci, která povede k uchování existence federativního svazku v pozměněné podobě. Tato víra se rovněž promítla do vyjednávání ohledně nové bilaterální smlouvy, jež by nahradila stávající *Dohodu o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci*. Tuto vizi však zhatil následný kompletní rozpad Sovětského svazu dne 26. prosince 1991.⁵⁶

⁵⁵ Ritvanen, J.-M. (2020). The change in Finnish Baltic policy as a turning point in Finnish-soviet relations. Finland, Baltic independence and the end of the Soviet Union 1988-1991. *Scandinavian Journal of History*, 47(3), s 291-292

⁵⁶ Tamtéž, s. 292

1.3 STRUČNÝ POPIS FINSKÉHO POLITICKÉHO VÝVOJE PO PÁDU SOVĚTSKÉHO SVAZU

Rozpad Sovětského svazu odstartoval ve Finsku rozsáhlou změnu především povahy zahraniční a bezpečnostní politiky.

Neprodleně v lednu roku 1992 došlo k vytvoření nové bilaterální dohody mezi Finskem a samostatným Ruskem. Pro Ruskou republiku znamenal schválený dokument s Finskou republikou první bilaterální smlouvu se západní zemí, svou povahou odpovídala běžné deklaraci dvou rovnocenných partnerů. V textu tak chyběly jakékoli bezpečnostní závazky podobné vojenskému závazku vycházejícího z Článku 1 dosavadní *Dohody o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci*. Oba aktéři se zavázali k tomu, že nepoužijí vůči sobě síly, a že budou respektována práva občanů druhé strany na jejich území. Zároveň v den ceremoniálu vyjádřil první vicepremiér ruské vlády Genadij Burbulis podporu myšlenky finského vstupu do tehdejších Evropských společenství. Jednalo se o významný moment, vzhledem k tomu, že do pádu Sovětského svazu podporovala přístup do komunity evropských národů z velké Trojky⁵⁷ pouze Národní koaliční strana, zatímco Sociální demokracie a Finský střed byly proti, postoj jednoznačně motivován linií Paasikivi-Kekkonen.^{58 59}

Po ztrátě nutnosti vyvažovat svou zahraniční politiku tak, aby nedošlo k popuzení tehdy již zaniklé východní supervelmoci, a poté, co stejný krok učinilo i politicky neutrální Švédsko – její nejbližší partner, podala Finská republika v březnu 1992 přihlášku do Evropské komunity, čímž oficiálně započala proces evropské integrace.⁶⁰

Do Evropské unie Finsko vstoupilo společně se Švédskem a Rakouskem v roce 1995. Tomuto aktu předcházelo úspěšné referendum, ve kterém se 56.9 % hlasujících Finů vyjádřilo pro přístup. Prozápadní liberálové tak završili své klíčové vítězství nad tradicionalisty a stvrdili tak západní příslušnost Finské republiky.⁶¹

Kromě navázání obecné úzké spolupráce s partnery z Evropské unie je příhodné zmínit i bližší spolupráci mezi státy severské pětky. Pozbytí potřeby vyvažování zahraniční politiky tak umožnilo realizaci ambicióznějších projektů i se státy, které disponují statutem člena NATO – Dánsko, Norsko a Island. Rovněž velice významná je i spolupráce Finska (a severských států obecně) s obnovenými státy Pobaltí, zejména pak s Estonskou republikou.

Zatímco na poli ekonomické a strukturální spolupráce se Finsko stalo aktivním členem a proponentem ještě užší unijní kooperace, v oblasti vojensko-bezpečnostní byl finský přístup o poznání zdrženlivější.

⁵⁷ Trojice dlouhodobě nejvýznamnějších finských politických stran. Vedle Agrární ligy (dnešní Finský střed) a Finské sociálnědemokratické strany zde patřila i Demokratická liga finského lidu (dnešní Levicová aliance). Ta však byla na sklonku 70. a 80. let minulého století z hlediska významnosti a volební podpory nahrazena právě Národní koaliční stranou. - Brunclík, M., Havlík, V., & Pinková, A. (2011). *Skandinávie: Proměny politiky V severských zemích*. Wolters Kluwer Česká republika., s. 84-85 a s. 198

⁵⁸ Jutikkala, E., & Pirinen, K. (1996). *A History of Finland*. Söderström., s. 472-473

⁵⁹ WP Company. (1992, January 21). *Russia, Finland sign political treaty*. The Washington Post. Retrieved April 9, 2023, from <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1992/01/21/russia-finland-sign-political-treaty/84e04ce2-40e9-4b2d-ac5c-843b1174f543/>

⁶⁰ *Žádost Finska o přistoupení do Evropského hospodářského společenství* ze dne 18. března 1992, online dostupné na www.cvce.eu

⁶¹ Moisis, S. (2008). Finlandisation versus westernisation: Political recognition and Finland's European Union membership debate. *National Identities*, 10(1), s. 85. <https://doi.org/10.1080/14608940701819785>

Na počátku devadesátých let minulého století došlo ve Finsku k transformaci konceptu finské neutrality a jejího vnímání. Z postoje, jenž lze charakterizovat coby nenáležitost k některému z mezinárodních bloků (v politické praxi k bloku Západu či Východu) se finská neutralita omezila především na vojenskou neangažovanost. Tato změna v chápání své vlastní neutrality Finské republiky umožnila plné angažování ve strukturách Evropské unie, naproti tomu jí vojenská neangažovanost zakazovala plný vstup do Severoatlantické aliance.⁶²

Podpora případného vstupu Finska do NATO byla jak u politických stran, tak i u veřejnosti po celou dobu velmi nízká (s výjimkou Národní koaliční strany a jejích sympatizantů). Přesto severský stát navázal s aliancí úzkou spolupráci prostřednictvím programů a společných cvičení. Toto se ukázalo jako velmi přínosné pro pozdější zlom nálady ve finské společnosti poté, co ruské ozbrojené síly vtrhly na Ukrajinu v únoru 2022.⁶³ Dne 4. dubna 2023 byl přijímací proces země završen a Finská republika se tak stala plnohodnotným členem Severoatlantické aliance.⁶⁴

⁶² Palosaari, T. (2013). Still a physician rather than a judge? the post-cold war foreign and security policy of Finland. *Swiss Political Science Review*, 19(3), s. 362. <https://doi.org/10.1111/spsr.12041>

⁶³ Arter, D. (2022). From Finlandisation and post-Finlandisation to the end of Finlandisation? Finland's road to a NATO application. *European Security*, s. 1-2 a s. 11-12. <https://doi.org/10.1080/09662839.2022.2113062>

⁶⁴ Nato. (2023, April 4). *Finland joins NATO as 31st ally*. NATO. Retrieved April 9, 2023, from https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_213448.htm

2 KLÍČOVÉ KONCEPTY FINLANDIZACE A IDENTITY STÁTU

Ve druhé části se budu věnovat dvěma konceptům, které zásadním způsobem ovlivňovaly (případně stále ovlivňují) politický vývoj finského státu. Těmito koncepty jsou finlandizace a identita státu. Stručně je definuji a na základě popisu praxe se budu snažit osvětlit jejich význam při tvorbě (zejména) zahraniční a bezpečnostní politiky Finské republiky.

2.1 FINLANDIZACE

2.1.1 DEFINICE A VZNIK KONCEPTU

Termín finlandizace obecně odkazuje na politickou strategii zpravidla (dle základních realistických parametrů) slabšího státu vůči svému o poznání silnějším sousedu, povětšinou velmoci. Slabší stát upravuje svou vlastní politiku tak, aby byla v souladu s politickými vizemi silnějšího. Primárně se jedná o oblast zahraničně-bezpečnostní, přesahovat však může i do jiných sfér, například do oblasti kultury.⁶⁵

Primární důvod, proč tak slabší z aktérů činí, je vyvažování hrozby. Tento typ politické strategie je tedy samotnými zastánci často vnímán coby výhodný politický obchod, kdy stát vědomě obětuje část své vlastní suverenity výměnou za příznivé vztahy s druhým mocenským celkem. Za předpokladu, že by k této výměně nedocházelo, existuje zde přesvědčení, že by druhá strana mohla první stát ještě více politicky ovlivňovat, v krajním případě i vojensky napadnout.

Autorství pojmu finlandizace (z německého „Finnlandisierung“) se připisuje Richardu Löwenthalu, profesorovi na Svobodné univerzitě v Berlíně, a váže se zejména k již zmíněným krizím Noční mráz (1958) a Nótová krize (1961). Realita finské politiky, kterou tento termín zaštiťuje, byla nicméně pozorována již dříve. Kombinace výše zmíněných událostí a finsko-sovětské smlouvy z roku 1948 daly v akademické a politické sféře podnět k tomu, aby se Západ začal významně zabývat specifickou mezinárodní pozicí poválečné Finské republiky, zejména pak jejich vazeb na východní globální supervelmoc.^{66 67}

Koncept finlandizace se tedy začíná objevovat na počátku šedesátých let minulého století a váže se zejména k osobě bývalého prezidenta Urho Kaleva Kekkonena a jeho politickým praktikám v kombinaci se svérázným výkladem finské ústavy. K zavedení finlandizace coby dlouhodobé zahraničně-bezpečnostní strategie Finské republiky nicméně došlo v průběhu prezidentování jeho předchůdce - Juho Kusti Paasikiviho⁶⁸, což objasňuje fakt, proč se finská finlandizace rovněž přezdívat doktrína Paasikivi-Kekkonen.

⁶⁵ Forsberg, T., & Pesu, M. (2016). The “Finlandisation” of Finland: The ideal type, the historical model, and the lessons learnt. *Diplomacy & Statecraft*, 27(3), s. 475-476. <https://doi.org/10.1080/09592296.2016.1196069>

⁶⁶ Tamtéž, s. 475

⁶⁷ Juntunen, T. (2017). Helsinki Syndrome: The parachronistic renaissance of finlandization in international politics. *New Perspectives*, 25(1), s. 63-64. <https://doi.org/10.1177/2336825x1702500103>

⁶⁸ Primárně prostřednictvím *Dohody o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi Svazem sovětských socialistických republik a Finskou republikou* z dubna roku 1948.

2.1.2 UŽITÍ KONCEPTU FINLANDIZACE VE VZTAHU K JINÝM STÁTŮM

Finlandizace není pouhým označením epochy finských poválečných dějin, přestože je v tomto smyslu povětšinou využívána. Je přínosné vnímat finlandizaci i coby vědecký koncept dlouhodobé politické praxe, jež může být aplikována kterýmkoli státem, nikoli pouze Finskou republikou.

Za historický příklad užití termínu jakožto konceptu ve vztahu k jinému státu lze zmínit kritiku mířenou na bývalého kancléře Západního Německa Willyho Brandta, a to v návaznosti na jím zavedenou praxi Ostpolitik, tedy snahu o zlepšení vztahů s některými zeměmi Východního bloku.^{69 70}

Co se současnosti týče, Forsberg a Pesu ve své práci zmiňují užití konceptu některými akademiky například ve vztahu mezi Čínou a okolními státy (R. Kaplan, B. Gilley), k Arménii (S. Minasyan) či v etapě mezi anexí Krymu v roce 2014 a vpádu ruských vojsk do zbytku země na začátku roku 2022 i mezi Ukrajinou a Ruskou federací (Z. Brzezinski, H. Kissinger).⁷¹

Z těchto důvodů budu v následujících pasážích rovněž užívat spojení „finská finlandizace“, a to primárně v případech, jež jsou typické právě pro finskou praxi této zahraničně-bezpečnostní strategie.

2.1.3 DOHODA O PŘÁTELSTVÍ, SPOLUPRÁCI A VZÁJEMNÉ POMOCI

Za základní kámen politické praxe finlandizace ve Finsku lze označit klíčovou bilaterální dohodu mezi Finskou republikou a Sovětským svazem z roku 1948, takzvaná *Dohoda o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi Svazem sovětských socialistických republik a Finskou republikou*⁷², jež měla za cíl normalizovat vzájemné vztahy po bouřlivém období druhé světové války. Samotná smlouva svým názvem a formou odpovídala smlouvám, jež byly uzavřeny mezi Sovětským svazem a státy v té době budoucí Varšavské smlouvy. Na rozdíl od řady z nich však finská verze i přes jisté závazky ponechávala Finsku plnou míru suverenity a formální nezávislosti.^{73 74 75}

Osmi článková dohoda zprostředkovaná mezi úřadem prezidenta Finské republiky a prezidiem Nejvyššího sovětu Sovětského svazu byla podepsána 6. dubna roku 1948.

⁶⁹ Moio, S. (2008). Finlandisation versus westernisation: Political recognition and Finland's European Union membership debate. *National Identities*, 10(1), s. 83. <https://doi.org/10.1080/14608940701819785>

⁷⁰ Juntunen, T. (2017). Helsinki Syndrome: The parachronistic renaissance of finlandization in international politics. *New Perspectives*, 25(1), s. 63-64. <https://doi.org/10.1177/2336825x1702500103>

⁷¹ Forsberg, T., & Pesu, M. (2016). The "Finlandisation" of Finland: The ideal type, the historical model, and the lessons learnt. *Diplomacy & Statecraft*, 27(3), s. 473-474. <https://doi.org/10.1080/09592296.2016.1196069>

⁷² V rámci celé této části budu vycházet z textu *Dohody o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi Svazem sovětských socialistických republik a Finskou republikou* ze dne 6. dubna 1948, online dostupné na www.heninen.net

⁷³ *Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi Sovětským svazem socialistických republik a Rumunskou lidovou republikou* ze dne 4. února 1948, online dostupné na www.cvce.eu

⁷⁴ *Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi Sovětským svazem socialistických republik a Maďarskou republikou* ze dne 18. února 1948, online dostupné na www.cvce.eu

⁷⁵ V případě „*smluv o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci*“ využívám zejména příkladu sovětsko-rumunské a sovětsko-maďarské smlouvy. Jak již bylo řečeno, obě tyto smlouvy vznikaly krátce před podepsáním sovětsko-finské *Dohody z roku 1948*, taktéž dobře ilustrují způsob, kterým si Sovětský svaz smluvně zajistil loajalitu těchto zemí. Příkladů je nicméně více, včetně sovětsko-československé verze.

Hned v úvodu dokumentu je vyjádřena sovětská akceptace finského přání zůstat mimo ústřední soupeření dvou globálních velmocí – Západu v čele se Spojenými státy americkými a Svazem sovětských socialistických republik v rámci Východu.

Další klíčovou pasáží byl Článek 6 s následujícím zněním:

„Vysoké smluvní strany se zavazují dodržovat zásadu vzájemného respektování suverenity a integrity a zásadu nevměšování se do vnitřních záležitostí druhého státu.“

- Článek 6, *Dohoda o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi Svazem sovětských socialistických republik a Finskou republikou* ze dne 6. dubna 1948.

Společně tyto dvě části zajišťovaly Finsku oficiální svrchovanost a značnou míru politické nezávislosti a umožňovaly tak severskému státu vybudovat si svou vlastní specifickou politiku mezinárodní neutrality.

Výměnou za příslib suverenity se musel finský stát dle Článku 1 zavázat, že *„v případě, že se Finsko nebo Sovětský svaz přes finské území stane objektem ozbrojeného útoku ze strany Německa nebo jakéhokoliv státu s ním spojeného, bude Finsko, věrno svým závazkům jako nezávislý stát, bojovat se snahou útok odrazit.“*

- Článek 1, *Dohoda o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi Svazem sovětských socialistických republik a Finskou republikou* ze dne 6. dubna 1948.

Nejdůležitější závazek však spočíval v Článku 4, kde se finská strana zavázala, s odkazem na smlouvu podepsanou o rok dříve v Paříži⁷⁶, že neuzavře spojení či přímo nevstoupí do aliance namířené proti Sovětskému svazu.

„Vysoké smluvní strany potvrzují svůj slib daný podle Článku 3 Mírové smlouvy podepsané v Paříži dne 10. února 1947, že neuzavřou žádné spojení, ani se nepřipojí k žádné koalici namířené proti druhé Vysoké smluvní straně.“

- Článek 4, *Dohoda o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi Svazem sovětských socialistických republik a Finskou republikou* ze dne 6. dubna 1948.

Ačkoli byl čtvrtý článek zcela v souladu s dobovou finskou zahraniční politikou, jež spočívala v důkladné politické neutralitě a vojenské neangažovanosti, znemožňoval finské vládě dostatečně manévrovat v mezinárodním prostoru a stal se i příčinou budoucích nezdarů v oblasti finské spolupráce s evropským, potažmo přímo se severským prostorem.

Čtvrtý článek v kombinaci s úvodním finským přáním zůstat mimo globální konflikt dvou velmocí lze vnímat jakožto vitálně důležitou mezinárodní deklaraci pro praxi finlandizace, jelikož Finské republice přísnou politickou i vojenskou neutralitu nejen umožňovala, ale přímo jí zavazovala.

Poslední, tedy osmý článek pojednával o platnosti smlouvy. Ta byla původně desetiletá, byl však schválen mechanismus automatického pětiletého prodloužení v případě, kdy žádná z obou smluvních stran sjednanou smlouvu předem nevyhoví. Dohoda tak platila až do roku 1992, tedy krátce po pádu Sovětského svazu.

⁷⁶ *Pařížské mírové smlouvy, 1947*, online dostupné na www.oxfordreference.com

2.1.4 FINSKÁ PRAXE FINLANDIZACE

David Arter, britský akademik specializující se převážně na politiku severovýchodních států, vytyčil ve své knize „Scandinavian Politics Today“ 10 základních bodů politické praxe finské finlandizace primárně v návaznosti na šedesátá a sedmdesátá léta minulého století.⁷⁷

Odstavce zabývající se jednotlivými aspekty úzce související s vrcholnou fází finské finlandizace lze seřadit následovně:

10 hlavních bodů politiky finlandizace dle D. Artera

- 1) Preventativní diplomacie Kekkonena
- 2) Personalizace zahraniční politiky
- 3) Omezení v domácí politice ve prospěch vztahu se SSSR
- 4) Ovlivňování finské politiky ze strany SSSR
- 5) Eroze národní elity
- 6) Autocenzura finských médií
- 7) Nízká míra kritiky elity vůči finlandizovanému systému
- 8) Nefinlandizovaná veřejnost
- 9) Prozápadni úspěchy v zahraniční politice
- 10) Ekonomické a sociální úspěchy Kekkonenovy éry

- D. Arter: *Scandinavian Politics Today* (1999), s. 289-297

Vzhledem k šestadvacetiletému prezidentskému mandátu Urho Kekkonena, vykonávaného mimo jiné i během nejvíce horké fáze studené války, je zjevné, že měl na vytváření podoby finlandizace největší podíl právě on, a to o poznání větší než jeho předchůdce Paasikivi, jenž skrze poválečnou normalizaci sovětsko-finských vztahů a sjednání *Dohody o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci* prvotní „koleje finlandizace“ do státní zahraničně-bezpečnostní politiky zasadil.

Kekkonenova praxe finlandizace, jejímž cílem bylo udržení základní politické suverénnosti a nezávislosti Finska ve vztahu k Sovětskému svazu, se vyznačovala primárně personalizací zahraniční politiky, centralizací politiky obecně a na to navázaný specifický výklad ústavy státu, což odpovídá bodům 2 a 3 Arterova výčtu.⁷⁸

Politiku finlandizace prezidenta Kekkonena lze rozdělit do dvou základních skupin – vnější a vnitřní.

Cílovou skupinu jeho vnější politiky finlandizace představoval samozřejmě Sovětský svaz a jeho nejvyšší politické vedení. Důraz byl pak kladen na Nikitu Chruščova a Leonida Brežněva, vrcholné představitele komunistické velmoci, s nimiž udržoval pro Finsko výhodné blízké vztahy. Díky povaze sovětského politického systému a jeho vlastní silné centralizaci právě směrem k čelnímu představiteli sovětské komunistické strany, stala se sovětská percepce finské politiky pro Kekkonena, tedy pro finskou stranu, o poznání přehlednější. Tento aspekt

⁷⁷ Arter, D. (1999). *Scandinavian politics today*. Manchester university press., s. 289-297

⁷⁸ Arter, D. (1999). *Scandinavian politics today*. Manchester university press., s. 290

výrazně napomohl například právě při řešení krizí Noční mráz a Nótové krize z let 1958, respektive 1961, kdy k vyřešení palčivých problémů v sovětsko-finských vztazích došlo na do značné míry neformální platformě mezi Kekkonenem a Chruščovem.^{79 80}

Snaha finského prezidenta udržovat s vůdci Sovětského svazu co nejpřívětivější vztahy jak v rovině osobní, tak na ni navázané rovině mezinárodní, byla v jisté opozici s finskými zájmy ve vztahu k Západu a jeho představitelům. V této problematice využíval Kekkonen nástroje pragmatické akcentace hodnot, které se měnily právě v závislosti na tom, jaká byla aktuální zahraniční cílová skupina. V prezidentově preventivní diplomacii vůči Sovětskému svazu byla klíčovou hodnotou důvěra, motiv ostatně typický pro Východní blok jako celek. Naproti tomu se vůči kapitalistickým státům Západu primárně prezentovala finská politická neutralita, suverenita, ale například i svoboda.⁸¹

Důležitou součástí zahraniční politiky Finské republiky směrem na Západ rovněž bylo konstantní popírání existence fenoménu finlandizace, což není typické pouze pro mandát Urho Kekkonena, nýbrž rovněž pro jeho nástupce.^{82 83}

Ani úspěšná personalizace zahraniční politiky často nestačila pro udržení přívětivých bilaterálních vztahů se Sovětským svazem, což Finskou republiku donutilo k řadě významných ústupků na mezinárodním poli, přičemž v některých případech bylo finské rozhodnutí doprovázeno předchozím přímým sovětským nátlakem.

V tomto smyslu finské politické vedení bezprostředně po druhé světové válce odmítlo participaci země v takzvaném Plánu evropské obnovy, známěji pod označením Marshallův plán, Spojenými státy organizovaná ekonomická injekce válkou poškozeným státům. Finové rovněž odmítli vstup do Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (OEEC), předchůdce dnešní Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), jež byla v počátku úzce spjata s administrací Marshallova plánu. Finsko, stejně jako řada států budoucí Varšavské smlouvy, americkou velkorysou nabídku odmítlo ve snaze nepoštvat vůči sobě Stalinův režim.⁸⁴

Obdobné situace nastávaly jak v případě integrace na bázi evropské komunity (Evropského hospodářského společenství – EEC), tak na bázi transatlantického partnerství (NATO a její podpůrné organizace). Přístup Moskvy byl o něco benevolentnější ve vztahu k severskému společenství, kde Finsko s obdobně neutrálním Švédskem mohly rozvíjet své vazby s ostatními oblastními partnery, kteří disponovali statutem člena Severoatlantické aliance. Nicméně ani v tomto úzkém kruhu neměla Finská republika z důvodu sovětského tlaku

⁷⁹ Tamtéž

⁸⁰ Brunclík, M., Havlík, V., & Pinková, A. (2011). *Skandinávie: Proměny politiky v severských zemích*. Wolters Kluwer Česká republika., s. 81

⁸¹ Dobrým příkladem pro toto je finské angažování v rámci Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, viz například Kekkonenův úvodní proslav.

- Sládková, Š. (1999). *Urho Kaleva Kekkonen: Velký Evropan v čele malé země*. EVA - Milan Nevole., s. 17-19

⁸² Forsberg, T., & Pesu, M. (2016). The "Finlandisation" of Finland: The ideal type, the historical model, and the lessons learnt. *Diplomacy & Statecraft*, 27(3), s. 476. <https://doi.org/10.1080/09592296.2016.1196069>

⁸³ Moisio, S. (2008). Finlandisation versus westernisation: Political recognition and Finland's European Union membership debate. *National Identities*, 10(1), s. 83-84. <https://doi.org/10.1080/14608940701819785>

⁸⁴ Palosaari, T. (2013). Still a physician rather than a judge? The post-cold war foreign and security policy of Finland. *Swiss Political Science Review*, 19(3), s. 360. <https://doi.org/10.1111/spsr.12041>

možnost naprosto volného angažování, což se projevilo například v odmítavé reakci Moskvy na finskou snahu o vstup do Severské ekonomické unie (Nordek).⁸⁵

Finský pasivní a často až příliš opatrný přístup v mezinárodním angažování nebyl vždy determinován přímým či nepřímým tlakem stran vedení Sovětského svazu. Zajímavým příkladem může být druhé funkční období Mauno Koivista, silného kritika Kekkonena a jeho stylu vládnutí, kdy prezident Finska do poslední možné chvíle, kdy byl politický rozklad východní supervelmoci již zřejmý, odmítal veřejně podpořit nabytí nezávislosti a politické suverenity třech Pobaltských národů, a to i přesto, že tak již předtím učinili mnozí zástupci převážně západních států včetně severských partnerů. Finsko, prostřednictvím svého nejvyššího politického vedení, naopak hájilo zájmy Sovětského svazu a snažilo se v nově sjednocující se evropské komunitě akcentovat „pohled z druhé strany“.⁸⁶

Aby však mohla finlandizovaná doktrína zahraniční politiky fungovat, bylo zapotřebí specificky přenastavit fungování politiky domácí, k čemuž sloužila vnitřní část finlandizace.

Důležitým principem finlandizované domácí politiky se stala již zmíněná centralizace zahraničně-bezpečnostní politiky státu do gesce prezidenta. V tomto smyslu šla finská ústava prezidentu Kekkonenovi vstříc. I přes formální zavedení parlamentního systému odpovídala totiž ústavě poloprezidentské, což byla jakási střední cesta v rámci ústavního sporu mezi konzervativními monarchisty a pro-parlamentními socialisty z doby po nabytí finské nezávislosti. Finská ústava postavila post prezidenta do čela výkonné moci, přičemž prezident měl mít výsostný vliv zejména na zahraniční politiku. V ústavě se rovněž nacházela relativně široká právní „šedá zóna“, tedy oblasti, ve kterých se od prezidenta očekávalo naplnění ústavních zvyklostí, přestože Kekkonenova praxe odpovídala naopak maximalizaci prezidentovy moci.^{87 88}

Kekkonenovo rozsáhlé využívání volně psané ústavy v souladu s chováním *praeter legem* neznamenovalo, že se vůči ústavní legislativě rovněž neuchýlil i k jednání in *fraudem legis* či přímo *contra legem*.

Za nejtypičtější příklad prezidentova obcházení ústavních pravidel lze považovat přijetí výjimečného zákona Eduskuntou, jenž prodloužil Kekkonenovo třetí prezidentské období o čtyři roky. Návrh prodloužení

⁸⁵ Arter, D. (2022). From Finlandisation and post-Finlandisation to the end of Finlandisation? Finland's road to a NATO application. *European Security*, s. 5-6. <https://doi.org/10.1080/09662839.2022.2113062>

⁸⁶ Ritvanen, J.-M. (2020). The change in Finnish Baltic policy as a turning point in Finnish-soviet relations. Finland, Baltic independence and the end of the Soviet Union 1988-1991. *Scandinavian Journal of History*, 47(3), s 284-292

⁸⁷ Brunclík, M., Havlík, V., & Pinková, A. (2011). *Skandinávie: Proměny politiky v severských zemích*. Wolters Kluwer Česká republika., s. 80-81

⁸⁸ Tapio Raunio, finský profesor politikologie na Univerzitě v Tampere, považuje finskou ústavu z roku 1919 za zavedení prvního poloprezidentského modelu v Evropě.

- Brunclík, M., Havlík, V., & Pinková, A. (2011). *Skandinávie: Proměny politiky v severských zemích*. Wolters Kluwer Česká republika., s. 80-81

vyžadoval podporu těžké většiny pěti šestin poslanců, a ačkoli byl díky tomu samotný akt zcela legální, motiv prodloužení byl zcela v rozporu s demokratickou povahou ústavy.^{89 90 91}

V momentě, kdy Finská republika projevila zájem o vstup do Evropského hospodářského společenství, nastala otázka, zda východní komunistický soused, jenž krátce předtím zabránil v přístupu Finska do připravované Severské ekonomické unie (Nordek), bude tolerovat její ekonomické propojení se západoevropskými státy. Nakonec došlo k neoficiální dohodě, že Sovětský svaz bude vstup Finska do Evropského hospodářského společenství respektovat za předpokladu, že dlouholetý prezident Kekkonen, vrchní garant vzájemných bilaterálních vztahů, zůstane nadále u moci. Tento politický obchod nakonec přesvědčil i poslance středopravicové Národní koaliční strany a návrh výjimečného zákona podpořilo 170 poslanců ze dvou set.^{92 93}

Kekkonenova již rozebíraná politická ostrakizace představitelů Národní koaliční strany, která sloužila coby nástroj ještě většího posílení sovětské důvěry v prezidentovo vládnutí, pak přímo odpovídá systematickému porušování demokratického systému stranické plurality. Základní podoba ostrakizace spočívala nejčastěji ve snaze uchovat tuto stranu v opozici a zamezit tak její vládní participaci. Cílené politické diskriminaci však nemuseli čelit pouze členové středopravicové Národní koaliční strany, ale obecně politici, kteří z jakýchkoliv příčin nedisponovali důvěrou Moskvy.^{94 95}

Další a neméně významné Kekkonenovo porušování principů ústavy a demokracie v domácí politice představovala jím zavedená autocenzura médií coby čtvrtého pilíře demokracie. Prezidentovi se nejenže nezamlouvala kritika politiky finlandizace stran médií, nabyl dokonce přesvědčení, že média se mají řídit státní linií zahraničně-bezpečnostní politiky. V tomto smyslu se tedy autocenzura vztahovala nejen na finské politické konání, ale i na informování o událostech týkající se Sovětského svazu.^{96 97}

Jak název autocenzury napovídá, finské reálie v tomto směru neodpovídaly klasické praxi státní cenzury, jež byla například aplikována ve státech Východního bloku včetně Československa. Ústředním aktérem cenzury býval sám autor, povětšinou novinář či redaktor, jenž do svého obsahu zahrnoval i parametr „širšího politického kontextu“, ať už byla motivace autora snaha vyhnout se kritice cílové skupiny, či skutečné přesvědčení o správnosti finlandizovaného pojetí informací.⁹⁸

⁸⁹ Jutikkala, E., & Pirinen, K. (1996). *A History of Finland*. Söderström., s. 470-471

⁹⁰ Forsberg, T., & Pesu, M. (2016). The "Finlandisation" of Finland: The ideal type, the historical model, and the lessons learnt. *Diplomacy & Statecraft*, 27(3), s. 481. <https://doi.org/10.1080/09592296.2016.1196069>

⁹¹ Arter, D. (2022). From Finlandisation and post-Finlandisation to the end of Finlandisation? Finland's road to a NATO application. *European Security*, s. 5. <https://doi.org/10.1080/09662839.2022.2113062>

⁹² Tamtěž

⁹³ Forsberg, T., & Pesu, M. (2016). The "Finlandisation" of Finland: The ideal type, the historical model, and the lessons learnt. *Diplomacy & Statecraft*, 27(3), s. 481. <https://doi.org/10.1080/09592296.2016.1196069>

⁹⁴ Tamtěž, s. 481-482

⁹⁵ Brunclík, M., Havlík, V., & Pinková, A. (2011). *Skandinávie: Proměny politiky v severských zemích*. Wolters Kluwer Česká republika., s. 101

⁹⁶ Forsberg, T., & Pesu, M. (2016). The "Finlandisation" of Finland: The ideal type, the historical model, and the lessons learnt. *Diplomacy & Statecraft*, 27(3), s. 482. <https://doi.org/10.1080/09592296.2016.1196069>

⁹⁷ Arter, D. (1999). *Scandinavian politics today*. Manchester university press., s. 293-295

⁹⁸ Tamtěž

I přes výše zmíněné i méně významné a nezmíněné aspekty praxe finlandizace, které více či méně vyzývaly principy demokracie a principy politického nevměšování ze strany cizích aktérů, lze tuto dlouhodobou strategickou doktrínu finské poválečné politiky považovat do značné míry za úspěšnou. Toto své osobní hodnocení z velké části zakládám na jednoduchém faktu, že se Finské republice podařilo dosáhnout ústředního cíle politiky finlandizace, jenž byl zároveň příčinou aplikace, tedy přežití samostatného finského státu a udržení základní politické suverenity, nezávislosti a kapitalistické ekonomiky.

Finská veřejnost vnímala finskou finlandizaci coby politický obchod.⁹⁹ Výměnou za ztrátu části politické plurality, centralizaci zahraničně-bezpečnostní politiky do rukou prezidenta, za omezení politické mobility pro otevřené odpůrce Moskvy či zavedení autocenzury ve vztahu k ní získali občané Finské republiky stabilní a prosperující ekonomiku, silný a nadále se rozvíjející sociální systém severského stříhu a, což je nejdůležitější, mír ze strany jinak agresivního souseda.¹⁰⁰

To, jak velká část občanů vnímala Kekkonenovo vládnutí, tedy vrcholnou část finské finlandizace, skvěle ilustruje v Arterově knize zvolený dopis od Kaarlo Nordlunda vydaný v Helsingin Sanomat, prestižním a nejprodávanějším finském deníku, na podzim roku 1997:

„Pro běžné občany bylo Kekkonenovo funkční období tím nejlepším obdobím, které Finsko zažilo. Lidé měli práci, naději do budoucnosti a nikdy nemluvili o státním dluhu. Pokud se má hodnotit prezidentské období, nejdůležitějšími kritérii jsou podle mého názoru blahobyt lidí a vztahy s ostatními státy. Obě tyto oblasti byly během Kekkonenova úřadu v dobrém stavu. Běžnému muži či ženě nezáleží na tom, zda se prezident spolčil se samotným ďáblem, pokud se řádně stará o své povinnosti ve veřejném zájmu ... Kekkonen odkázal svému nástupci prosperující stát.“

- Kaarlo Nordlund, Helsingin Sanomat, 1997¹⁰¹

⁹⁹ Forsberg, T., & Pesu, M. (2016). The “Finlandisation” of Finland: The ideal type, the historical model, and the lessons learnt. *Diplomacy & Statecraft*, 27(3), s. 481. <https://doi.org/10.1080/09592296.2016.1196069>

¹⁰⁰ Arter, D. (1999). *Scandinavian politics today*. Manchester university press., s. 296-297

¹⁰¹ Tamtéž, s. 296

2.2. IDENTITA STÁTU

2.2.1 DEFINICE KONCEPTU

R. L. Jackson II (ve spolupráci s M. A. Hoggem) ve své knize Encyklopedie identity (Encyclopedia of Identity) definuje koncept identity státu následovně:

„Identita státu obecně odkazuje na soubor zájmů, hodnot, sebeepochopení a orientací, na základě kterých státy ve světě jednají. Jako termín identita státu předpokládá, že je smysluplné chápat politickou komunitu státu jako kolektivní identitu nebo pocit sebe sama na vysoce zobecněné, ale přesto důležité úrovni. Soubor zájmů, hodnot a sebe porozumění, které tvoří identitu státu, má kořeny v historii a kulturách země, lidské a fyzické geografii, ekonomice a základním strategickém kontextu.“¹⁰²

2.2.2 IDENTITA STÁTU COBY POLITICKÝ NÁSTROJ FINSKA

V této části se budu stručně věnovat výše definovanému konceptu identity státu, konkrétně pak jeho užití ve finské politické praxi jakožto významného nástroje ve finské zahraniční politice.

Důvodem je to, že finská identita státu, přestože jí nebyla a není věnována taková pozornost jako finské finlandizaci, sloužila jako druhý klíčový nástroj finského politického vedení mezi koncem druhé světové války a rozpadem Sovětského svazu. A co více – oba zmíněné koncepty byly v rámci praxe silně propojeny.¹⁰³

Doktrína Paasikivi-Kekkonen, tedy finská finlandizace, představovala dlouhodobou strategii státu v otázkách zahraničního a bezpečnostního vystupování – v podstatě plán s jasně daným cílem (přežití samostatného finského státu a jeho základní nezávislosti), pro jehož naplnění byl jasně vymezený proces (udržování dobrých vztahů se SSSR, zároveň snaha neoddělit se zcela od komunity západních kapitalistických států). Výstupem finlandizace pak není jen ovlivnění státu a jeho politiky z realistického úhlu pohledu, nýbrž významný vliv má i na identitu státu jako takovou.

To, jakým způsobem ovlivňuje dlouhodobá kontinuální politika země její identitu (respektive kolektivní identitu jejích občanů) lze dobře spatřit na případu Švýcarska, který je vhodný i z toho důvodu, že se, stejně jako v případě poválečné Finské republiky, jedná o strategii politické neutrality. Politická kontinuita vytváří tradici, tradice mají posléze silný vliv na utváření identity daného národa či státu, obzvlášť týkají-li se něčeho tak snadno ideologicky uchopitelného, jako je případ právě neutrality. Státy se silnou identitou v procesu politického rozhodování často této identitě podléhají, přestože identita státu bývá povětšinou v souladu s dlouhodobou strategií státní politiky.

¹⁰² Jackson, R. L. (2010). State identity. In *Encyclopedia of identity*. essay, SAGE Publications.

¹⁰³ Moiso, S. (2008). Finlandisation versus westernisation: Political recognition and Finland's European Union membership debate. *National Identities*, 10(1), s. 81-85. <https://doi.org/10.1080/14608940701819785>

- *Vzájemné ovlivňování dlouhodobé zahraničně-bezpečnostní politiky státu a identity státu*

Oboustranné ovlivňování těchto dvou konceptů je u finského případu o to více patrnější, vzhledem k tomu, že strategie finlandizace obsahuje vědomé politické ústupky daného státu ve prospěch vyšších cílů v rámci širšího politického kontextu. Aby svou politickou pozici, včetně jejích ústupků, finské politické vedení obhájilo, docházelo k aktivnímu a zcela přirozenému užívání nástroje identity státu. Finská poválečná identita státu stála z velké části na dvou základních pilířích – na politické neutralitě a roli mezinárodního zprostředkovatele.¹⁰⁴

První pilíř, politická neutralita, byl reálně Finsku vnucen mezinárodní situací v Evropě po druhé světové válce. A přestože s výjimkou druhé poloviny třicátých let nepřijal finský stát mezinárodní statut neutrální země, po válce, obzvláště pak po přijetí *Dohody o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci*, se jistá forma neutrality stala pevnou součástí finské identity v podstatě až do roku 2022, kdy tento severský stát po ruské agresi na Ukrajině oficiálně požádal o vstup do Severoatlantické aliance.¹⁰⁵

Druhý pilíř, jenž je i do dnešních dní v politické praxi patrný, je aktivní finská seberealizace na mezinárodním poli, obzvláště pak v otázkách zprostředkovávání vztahů mezi znesvářenými bloky a angažování se v mírotvorbě, ale i v oblastech propagace lidských práv a svobod. Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, pořádaná v Helsinkách v roce 1975 a mající významný přesah i do československého prostředí (Charta 77), reprezentuje všechny tři zmíněné oblasti. Finsko, stejně tak jako někteří vrchní političtí představitelé československé První a Třetí republiky, aspirovalo na unikátní roli mostu mezi Západem a Východem.^{106 107 108}

Oba tyto základní pilíře, společně s dalšími menšími – hlášení se k severské komunitě, k demokracii, rovným právům či například adopce silného sociálního státu v kombinaci s volnotržním systémem¹⁰⁹, pak plnily

¹⁰⁴ Palosaari, T. (2013). Still a physician rather than a judge? The post-cold war foreign and security policy of Finland. *Swiss Political Science Review*, 19(3), zejména s. 360-362. <https://doi.org/10.1111/spsr.12041>

¹⁰⁵ Brunclík, M., Havlík, V., & Pinková, A. (2011). *Skandinávie: Proměny politiky v severských zemích*. Wolters Kluwer Česká republika., s. 221-222

¹⁰⁶ Palosaari, T. (2013). Still a physician rather than a judge? The post-cold war foreign and security policy of Finland. *Swiss Political Science Review*, 19(3), zejména s. 360-362. <https://doi.org/10.1111/spsr.12041>

¹⁰⁷ Jutikkala, E., & Pirinen, K. (1996). *A History of Finland*. Söderström., s. 469-470

¹⁰⁸ Sládková, Š. (1999). *Urho Kaleva Kekkonen: Velký Evropan v čele malé země*. EVA - Milan Nevole., s. 13-14

¹⁰⁹ Zajedová, L. (2005). Spolupráce pobaltských a severských států. *Středoevropské politické studie*, 7(1), Masarykova univerzita, s. 73-75

vysvětlovací funkci v návaznosti na politickou praxi, a díky nim byla Finská republika pro jiné mezinárodní aktéry předvídatelnější.

Co je nejdůležitější, pro finské politické vedení bylo z pochopitelných důvodů daleko atraktivnější prezentovat svou finlandizovanou politiku pod záštitou finské neutrality či finské snahy „vycházet jak se Západem, tak i s Východem“, než otevřeně přiznat, že je dané rozhodnutí činěno primárně na základě očekávané reakce ze strany Sovětského svazu.

O tom, jak významnou roli hrála (a i do jisté míry nadále hraje) identita státu v případě Finska, svědčí i směřování zahraniční politiky po roce 1991, tedy po rozpadu SSSR a po pozbytí velké části potřeby aplikovat linii Paasikivi-Kekkonen.

I přes hlubokou integraci země do struktur evropské komunity se Finové plně nevzdali své do té doby nucené neutrality, „pouze“ jí omezili na samotné jádro v podobě neangažovanosti ve vojenském bloku. Nevyužili tak cenné příležitosti devadesátých let, kdy bylo nově obnovené samostatné Rusko v rozsáhlé hospodářské i ekonomické krizi, zároveň kdy v čele země stál v porovnání s Putinem vůči Západu o poznání přívětivější Boris Jelcin. Nutno dodat, že rozhodnutí tehdejšího politického vedení tak (ne)učinit reflektovalo postoj veřejnosti, jež byla dlouhodobě přesvědčivou většinou proti vstupu země do Severoatlantické aliance.^{110 111 112 113} Rapidní obrat nastal až po ruské invazi na Ukrajinu na konci února 2022.

Právě 24. únor 2022 způsobil nevídaný otřes v základech finské identity státu. V době psaní této práce Finská republika završila proces přístupu do NATO a stala se tam jejím oficiálním 31. členem.^{114 115 116} Neutralita Finska, tento relikv a důsledek éry studené války, byla zbořena. Je otázkou, zda finská identita státu zůstane nadále významným a aktivním nástrojem, přičemž se omezí na mnou definovaný druhý pilíř (zprostředkovatel míru, propagátor lidských práv,...), či si země vytyčí nové základní pilíře, popřípadě nebude na identitu jako takovou kladen takový důraz.

¹¹⁰ Zimmermanová, L., Kříž, Z., & Doležalová, E. (2020). Thinking of russia: Finnish neutrality after the Cold War and the influence of Russian neighborhood on Finnish cooperation with NATO. *Central European Journal of International and Security Studies*, 14(1), s. 12-15. <https://doi.org/10.51870/cejiss.a140101>

¹¹¹ Palosaari, T. (2013). Still a physician rather than a judge? The post-cold war foreign and security policy of Finland. *Swiss Political Science Review*, 19(3), zejména s. 357-358 a s. 362-367. <https://doi.org/10.1111/spsr.12041>

¹¹² Moiso, S. (2008). Finlandisation versus westernisation: Political recognition and Finland's European Union membership debate. *National Identities*, 10(1), s. 85. <https://doi.org/10.1080/14608940701819785>

¹¹³ Alberque, W., & Schreer, B. (2022). Finland, Sweden and NATO membership. *Survival*, 64(3), 67–72. <https://doi.org/10.1080/00396338.2022.2078046>

¹¹⁴ Nato. (2023, April 4). *Finland joins NATO as 31st ally*. NATO. Retrieved April 9, 2023, from https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_213448.htm

¹¹⁵ Erlanger, S. (2023, April 4). *Finland joins NATO in a power shift and rebuke to Putin*. The New York Times. Retrieved April 11, 2023, from <https://www.nytimes.com/2023/04/04/world/europe/finland-nato-russia-ukraine.html>

¹¹⁶ Rauhala, E., & Ryan, M. (2023, April 5). *Finland joins NATO, doubling alliance's land border with Russia*. The Washington Post. Retrieved April 11, 2023, from <https://www.washingtonpost.com/world/2023/04/04/finland-joins-nato/>

3 Vliv pádu SSSR na povahu a směřování finské zahraniční politiky

Ve třetí, tedy finální, části své práce využiji poznatky získané z předešlých dvou částí a pokusím se stručně a věcně popsat vývoj finské zahraniční politiky a vliv rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 na ní. Tato část má tedy za cíl zodpovědět hlavní výzkumnou otázku celé práce.

3.1 VYMEZENÍ

Hlavní výzkumnou otázkou své práce – *jaký byl vliv pádu SSSR na povahu a směřování finské zahraniční politiky*, jsem se z důvodu navýšení přehlednosti a srozumitelnosti rozhodl rozdělit do pěti částí, chcete-li podoblastí. Každá podoblast se pak bude věnovat politickým vývojem Finské republiky ve vztahu ke konkrétnímu státu, skupině států, popřípadě vůči mezinárodním organizacím. Výběr podoblastí je následující – Finsko a Pobaltské státy, Finsko a zbylé severské státy, Finsko a Ruská federace, Finsko a Evropská unie a Finsko a Severoatlantická aliance.

Zmíněné kategorie jsem vybral z důvodu splnění dvou mnou stanovených základních kritérií. Dané bilaterální vztahy jsou pro Finsko klíčové, ať už kvůli zeměpisné blízkosti, což se týká zejména vazeb na jednotlivé státy, nebo vazby významným způsobem ovlivňují finskou povahu a podobu politiky, přičemž zde je nutné zmínit zejména Evropskou unii a Severoatlantickou alianci. Druhé kritérium je, že v definovaných kategoriích došlo po roce 1991 k významným proměnám či přímo k dynamickému vývoji, které mají nezanedbatelný efekt na povahu finské zahraniční politiky.

Před samotnou analýzou vlivů pádu Sovětského svazu na jednotlivé oblasti finské zahraniční politiky je nutné připustit, že neexistuje dostatečně efektivní metoda, která by dokázala spolehlivě se stoprocentní jistotou určit, zda byla daná změna v bilaterálním vztahu skutečně vyvolána rozpadem socialistické supervelmoci, či by k ní došlo i za předpokladu, že by Sovětský svaz hlubokou politickou krizí ustál a nadále existoval.

Moji interpretaci vlivu rozpadu Sovětského svazu budu do značné míry zakládat na dvou předešlých částech práce, obzvláště pak na kontrastech ve změnách finského přístupu k dané oblasti před rokem 1991 a po něm.

3.2 FINSKO A POBALTSKÉ STÁTY

Význam finsko-pobaltských vztahů byl již nastíněn v předchozích částech mé práce, přesto jej nyní shrnu a připojím dodatečné argumenty, které podporují zařazení právě této kategorie do výčtu pěti nejdůležitějších oblastí.

Základem silného vzájemného vztahu se stala zeměpisná blízkost, obě strany pak disponují přístupem k Baltskému moři. Už na počátku 20. století existovaly různé snahy o vytvoření společného soustátí či spolku nejen mezi současnými třemi Pobaltskými státy, ale i v rámci rozšířené koncepce i se státy „skandinávskými“ (v praxi by bylo lepší užít přívlastek „severskými“, vzhledem k tomu, že Finsko nepatří do úzké definice Skandinávie). Jedním z nejambicióznějších návrhů předložil roku 1917 estonský politik Jaan Tõnisson, jenž navrhoval zavedení takzvané „Baltoskandinávské konfederace“. Dále je zde již rozebraná kulturní blízkost obzvláště mezi Finy a Estonci.¹¹⁷ A v neposlední řadě obě strany sdílí obdobnou historickou zkušenost se Sovětským svazem, respektive Ruskem, přičemž jsou odsouzeny k plnění role severního „narázníkového pásma“ proti této politické, především však vojenské velmoci.

V případě Pobaltských států lze snadno určit vliv pádu Sovětského svazu na finský přístup k regionu.

Prezident Koivisto do poslední chvíle odmítal veřejně podpořit snahu tří národů o nabytí plné politické nezávislosti, ba v rámci politického kontextu často obhajoval situaci skomírajícího Sovětského svazu, a to i přesto, že Finsko nikdy anexi Pobaltí formálně neuznalo (je nicméně spravedlivé podotknout, že finská vláda poskytla estonskému lidu skrytou materiální i nemateriální pomoc pod záštitou „kulturní výměny“).¹¹⁸

V momentě, kdy byl rozpad Sovětského svazu dokonán a v regionu Pobaltí opětovně vznikly tři demokratické republiky, došlo mezi oběma stranami k navázání úzké politické i ekonomické spolupráce.¹¹⁹

Finská republika (společně se Švédskem a Dánskem) se stala významným podporovatelem integrace Pobaltských států do struktur Evropské unie. Obzvláště pak Estonsku se dostalo rozsáhlé praktické pomoci, jež tomuto obnovenému státu výrazně pomohla vybudovat základní strukturu samostatného demokratického národa.¹²⁰

V případě bilaterálních vztahů Estonska a Finska je nutno zmínit i silné ekonomické provázání. V roce 2020 činil export estonského zboží do Finska 13.4 %, naopak import z Finska do Estonska tvořil 9.2 %. V roce 2000 tyto hodnoty činily dokonce 22.5 %, respektive 23.8 %. Finové, společně se Švédy, rovněž představují významnou část investic na estonském trhu.^{121 122}

¹¹⁷ Zajedová, L. (2005). Spolupráce pobaltských a severských států. *Středoevropské politické studie*, 7(1), Masarykova univerzita, s. 80-84

¹¹⁸ Ritvanen, J.-M. (2020). The change in Finnish Baltic policy as a turning point in Finnish-soviet relations. Finland, Baltic independence and the end of the Soviet Union 1988-1991. *Scandinavian Journal of History*, 47(3), s 284-292

¹¹⁹ Zajedová, L. (2005). Spolupráce pobaltských a severských států. *Středoevropské politické studie*, 7(1), Masarykova univerzita, s. 85-93

¹²⁰ Tamtéž

¹²¹ Tamtéž, s. 88-92

¹²² *Estonia (EST) exports, imports, and trade partners*. OEC. (n.d.). Retrieved April 11, 2023, from <https://oec.world/en/profile/country/est/>

Za významnou můžeme označit spolupráci, která je vykonávána na bázi konceptu „5+3“, tedy mezi skupinou pěti severovýchodních států (Finsko, Švédsko, Norsko, Dánsko a Island) a třemi Pobaltskými státy. Severobaltská osmička (Nordic-Baltic Eight – NB8), jak se koncept jinak přezdívá, navazuje na snahy užší kooperace z meziválečné éry.¹²³

Pro kooperaci jsou v tomto smyslu aktivně využívány organizace shlukující zmíněné strany, konkrétně tedy Severská rada, kde členským statutem disponuje severská pětka a státy Pobaltí figurují coby pozorovatelé, a Baltské shromáždění (Baltic Assembly), kde dochází k úzké spolupráci pobaltských národů jak v rovině politické, ekonomické, ale i kulturní.^{124 125 126}

V roce 1992 došlo k ustanovení regionálního politického fóra v podobě Rady států Baltského moře, která vyjma severovýchodních a pobaltských států zastřešuje i jiné země s přístupem k Baltu, například Německo či Polsko. Organizace si klade za cíl podporu regionální identity, dále se zabývá konkrétními otázkami regionální bezpečnosti (boj proti obchodování s lidmi, ochrana dětí,...) či problematikou udržitelného rozvoje.¹²⁷

Nic přitom nenasvědčuje tomu, že by rozsah a míra finsko-pobaltské, popřípadě seversko-pobaltské spolupráce měly být utlumeny. Naopak, z důvodu navýšení bezpečnostní hrozby ze strany Ruské federace, která silně ohrožuje oba regionální bloky, lze předpokládat, že míra kooperace převážně v otázkách bezpečnosti poroste, čemuž významně napomůže i finský a švédský přístup do NATO.

3.2.1 FINSKO A POBALTSKÉ STÁTY – SHRNUÍ VLIVU PÁDU SOVĚTSKÉHO SVAZU

- Obnovení diplomatických vztahů mezi Finskem a samostatnými Pobaltskými státy.
- Významná finská pomoc s obnovováním demokratického rámce zejména ve vztahu k Estonsku, zároveň pomoc s procesem evropské integrace.
- Významná ekonomická spolupráce, primárně pak mezi Finskem a Estonskem.
- Institucionální balto-skandinávská (balto-severská) spolupráce na několika platformách – Severská rada, Baltské shromáždění či Rada států Baltského moře.

¹²³ Zajedová, L. (2005). Spolupráce pobaltských a severovýchodních států. *Středoevropské politické studie*, 7(1), Masarykova univerzita, s. 85-86

¹²⁴ Tamtéž, s. 75

¹²⁵ *The Nordic Council*. Nordic cooperation. (n.d.). Retrieved April 11, 2023, from <https://www.norden.org/en/nordic-council>

¹²⁶ Baltic Assembly. (n.d.). Retrieved April 11, 2023, from <https://www.baltasam.org/en>

¹²⁷ Cbss. (n.d.). Council of the Baltic Sea States (CBSS). Retrieved April 11, 2023, from <https://cbss.org/>

3.3 FINSKO A ZBYLÉ SEVERSKÉ STÁTY

Oblast vývoje finské politiky vůči zbylým severským státům, to je vůči sousednímu Švédsku a Norsku společně s Dánskem a Islandem, se do značné míry podobá oblasti kooperace s Pobaltskými státy.

I zde dochází k prohlubování vazeb mezi jednotlivými zeměmi, přičemž je tak činěno ve jménu společné severské identity, která je ještě užší a historicky silnější než identita balto-skandinávská.¹²⁸ V komparaci s předchozí oblastí jsou zde dvě důležité odlišnosti.

Politická, ale i jiná spolupráce mezi severními státy probíhala po ustanovení Finska coby nezávislého a samostatného státu s výjimkou druhé světové války konstantně, zároveň tady byly silné bilaterální vazby i ze staletí předešlých (ukázkovým příkladem může být existence Kalmarské unie v průběhu 15. století, která zahrnovala národy všech pěti současných států).¹²⁹ Je zde tedy významný kontrast oproti finsko-pobaltským vazbám, které byly po anexi Pobaltských států v roce 1940 až do rozpadu socialistické velmoci na více než 50 let zmrazeny.

Právě tím, že finské vazby vůči svým severským partnerům nebyly utlumeny a Sovětský svaz jejich udržování do jisté míry respektoval, je v porovnání s předchozí oblastí daleko náročnější určit, jaký měl pád SSSR vliv na severskou komunitu.¹³⁰

To, že konec finské finlandizace, a tedy i jejích limitů v oblasti zahraniční politiky, výrazným způsobem přispěl pro budování regionálních organizací a projektů je nicméně nezpochybnitelné. Adekvátní důkaz představuje realizace ambiciózního vojenského projektu Severské obranné spolupráce (Nordic Defence Cooperation - Nordefco) v roce 2009, která má za cíl posílit společnou obranyschopnost a vojenskou kompatibilitu severské pětky.¹³¹ Je nicméně otázkou, jakou roli bude Nordefco vykonávat po finském a švédském přistoupení do Severoatlantické aliance, tedy zda se bude jednat o jakousi „užší alianci v alianci“, či samotný projekt zanikne.¹³²

Vstup Finska a Švédska do NATO řeší velkou část klíčového strukturálního problému severských států, jenž spočívá v rozdílných členstvích jednotlivých států v jednotlivých mezinárodních organizacích. Po úspěšném zakončení procesu vstupu budou všechny země severské pětky součástí vojenské aliance.

Druhou významnou mezinárodní organizací, kde nadále platí nejednotnost severských zemí, přičemž nic nenavzdává tomu, že by se tak mělo v krátkodobé či střednědobé budoucnosti změnit, je Evropská unie, již

¹²⁸ Zajedová, L. (2005). Spolupráce pobaltských a severských států. *Středoevropské politické studie*, 7(1), Masarykova univerzita, s. 73-75

¹²⁹ Tamtéž, s. 74

¹³⁰ Forsberg, T., & Pesu, M. (2016). The “Finlandisation” of Finland: The ideal type, the historical model, and the lessons learnt. *Diplomacy & Statecraft*, 27(3), s. 479-480. <https://doi.org/10.1080/09592296.2016.1196069>

¹³¹ *About Nordefco*. Nordefco. (n.d.). Retrieved April 11, 2023, from <https://www.nordefco.org/the-basics-about-nordefco>

¹³² V rámci vojenské spolupráce došlo k významnému milníku v dubnu 2014, kdy severské státy podepisují dohodu o posílení vzájemné vojenské spolupráce.

- Boldyreva, S. Y., Boldyrev, R. Y., & Ragozin, G. S. (2020). A ‘secret alliance’ or ‘freedom from any alliances’? NATO accession debate in Sweden and Finland, 1991—2016. *Baltic Region*, 12(2), s. 28. <https://doi.org/10.5922/2079-8555-2020-2-2>

nejsou součástí Island a Norsko (které nicméně částečně participuje v některých unijních suborganizacích, například v Evropské obranné agentuře).¹³³

Dá se říci, že celo-severskou spolupráci v unijním stříhu kompenzuje platforma Severské rady, jež využívá primárně meziparlamentní roviny, ve spojení se Severskou radou ministrů, která je k Severské radě přidružená a svou povahou se dá přirovnat k Radě (ministrů) Evropské unie.^{134 135}

Odpověď na výzkumnou otázku v návaznosti na tuto kategorii, tedy vliv rozpadu Sovětského svazu na vývoj finské zahraniční politiky v severském regionu, lze tedy spatřit zejména v oblasti vojenské a bezpečnostní spolupráce, což jsou ostatně politická témata, ve kterých Sovětský svaz aplikoval na Finskou republiku nejpřísnější limity (s využitím *Dohody o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci* a z ní plynoucích finských závazků).

V ostatních oblastech je vliv rozpadu SSSR hůře dokazatelný, vzhledem k tomu, že k úzké politické a sociální spolupráci docházelo i během éry studené války. Severská pasová unie, v podstatě severská obdoba Schengenského prostoru fungující od první poloviny padesátých let, toto názorně ilustruje.¹³⁶

3.3.1 FINSKO A ZBYLÉ SEVERSKÉ STÁTY – SHRUTÍ VLIVU PÁDU SOVĚTSKÉHO SVAZU

- Realizování úzké spolupráce ve vojensko-bezpečnostní oblasti.
- Utužení politicko-ekonomické spolupráce, ať už skrze Evropskou unii a Severoatlantickou alianci, či prostřednictvím úzkých severských platform – Severská rada a Severská rada ministrů.

¹³³ *The European Union and Norway*. The European Union and Norway | EEAS Website. (n.d.). Retrieved April 11, 2023, from https://www.eeas.europa.eu/norway/european-union-and-norway_en?s=174

¹³⁴ *The Nordic Council*. Nordic cooperation. (n.d.). Retrieved April 11, 2023, from <https://www.norden.org/en/nordic-council>

¹³⁵ *Nordic Council of Ministers*. Nordic cooperation. (n.d.). Retrieved April 11, 2023, from <https://www.norden.org/en/nordic-council-ministers>

¹³⁶ *Nordic Passport Union: UIA Yearbook profile*. Nordic Passport Union | UIA Yearbook Profile | Union of International Associations. (n.d.). Retrieved April 11, 2023, from <https://uia.org/s/or/en/1100035824>

3.4 FINSKO A RUSKÁ FEDERACE

Stejně jako tomu bylo v případě bilaterálních styků Finské republiky a Pobaltských států, vliv rozpadu Sovětského svazu měl přímý vliv na vznik finských diplomatických vztahů se samotným Ruskem, vzhledem k tomu, že nebylo zvykem vytvářet speciální vazby v zahraničně-bezpečnostní oblasti s jednotlivými sovětskými federativními socialistickými republikami.

Jelikož byla nově ustanovená Ruská federace přímým následnickým státem Sovětského svazu, přičemž zdělila valnou většinu dosavadního sovětského území (dosud patřící pod RSFSR), vojenského potenciálu, většinu ekonomické síly a zhruba polovinu všech sovětských obyvatel, stala se tato rovina diplomatických vztahů pro Finsko jednou z nejdůležitějších.

Ačkoli došlo ve vztahu obou zemí krátce po rozpadu SSSR k významnému pozitivnímu vývoji, připomenout v tomto smyslu lze například novou a z diplomatického hlediska zcela rovnocennou bilaterální smlouvu nahrazující *Dohodu z roku 1948* a na ní navázaný pozitivní přístup Ruské federace k finskému vstupu do Evropských společenství^{137 138}, všichni tři ruští prezidenti, od Jelcina začínaje po Putina konče, si kladli vůči suverénní Finské republice podmínku, že nesmí vstoupit do struktur Severoatlantické aliance.^{139 140 141}

Tento požadavek nebyl činěn čistě vůči Finsku, ale i ve vztahu k ostatním státům. V tomto smyslu ruské politické vedení, dřívější i dnešní, často vyjadřuje snahu navrátit stav Severoatlantické aliance před rok 1997, a to z důvodu ruských obav o údajném ohrožení ze strany vojenského bloku.¹⁴² Pro kontext, za předpokladu, že by došlo k navrácení stavu Severoatlantické aliance před rok 1997, posledním příchozím členem by se stalo Španělsko (přístup v roce 1982, tedy necelých 7 let po smrti Franca), přičemž k rozsáhlému pozbytí členských práv a výdobytků by muselo dojít u všech států na východ od Německa a Itálie, jmenovitě tedy u České republiky, Maďarska, Polska, Bulharska, Estonska, Litvy, Lotyšska, Rumunska, Slovenska, Slovinska, Albánie, Chorvatska, Černé Hory, Severní Makedonie a nyní přistupujícího Švédska a Finska. Je nicméně pochopitelné, že ruský nesouhlas s rozšiřováním vojenského bloku směrem na východ byl a je nejsilnější právě v případě Pobaltských států a současného Finska, vzhledem k tomu, že tyto státy s Ruskou federací bezprostředně sousedí.

¹³⁷ WP Company. (1992, January 21). *Russia, Finland sign political treaty*. The Washington Post. Retrieved April 9, 2023, from <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1992/01/21/russia-finland-sign-political-treaty/84e04ce2-40e9-4b2d-ac5c-843b1174f543/>

¹³⁸ *Smlouva mezi Finskou republikou a Ruskou federací o vzájemných vztazích ze dne 20. ledna 1992*, online dostupné na www.heninen.net

¹³⁹ Lippman, T. W. (1997, March 22). *Clinton, Yeltsin Agree on Arms Cuts and NATO*. The Washington Post. Retrieved April 11, 2023, from <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/summit/summit.htm>

¹⁴⁰ The Spokesman-Review (1997, March 17). (n.d.). *Yeltsin warns Finland against joining NATO Cold Chill runs through Finnish-Russian relations (Associated Press)*. Spokesman.com. Retrieved April 11, 2023, from <https://www.spokesman.com/stories/1997/mar/17/yeltsin-warns-finland-against-joining-nato-cold/>

¹⁴¹ The Spokesman-Review (1997, March 17). (n.d.). *Yeltsin warns Finland against joining NATO Cold Chill runs through Finnish-Russian relations (Associated Press)*. Spokesman.com. Retrieved April 11, 2023, from <https://www.spokesman.com/stories/1997/mar/17/yeltsin-warns-finland-against-joining-nato-cold/>

¹⁴² Romancov, M. (2021, December 21). *Chceme návrat k Evropě před rokem 1997, oznámilo Rusko. A jestli ne, tak si nás nepřejte!* Deník N. Retrieved April 11, 2023, from <https://denikn.cz/773162/chceme-navrat-k-evrope-pred-rokem-1997-oznamilo-rusko-a-jestli-ne-tak-si-nas-neprejte/>

Samostatným politickým tématem je pak otázka, zda se Finská republika po roce 1992 zcela zbavila nejen své finlandizované politiky, ale rovněž i finlandizované mentality. Někteří akademici, například D. Arter, zastávají názor, že finská finlandizace byla po rozpadu Sovětského svazu nahrazena takzvanou „post-finlandizací“. Ta se dle Artera projevuje čtyřmi základními aspekty - perzistence mentality z dob studené války s navázáním na Kekkonenovu preventivní diplomacii (zde Arter zmiňuje právě vývoj finsko-baltských vztahů na začátku devadesátých let), naivní důvěra v transformaci ruského režimu na demokratický, neochota plně vnímat autoritativní znaky ruského režimu a agresivitu putinovského imperialismu a neochota měnit status finské vojenské neangažovanosti společně s bezpečnostní politikou státu. Existenci post-finlandizace pak potvrzují i někteří političtí představitelé.¹⁴³

Mezi lety 1992-2022, tedy v časovém rozmezí třiceti let, lze spatřit konflikt dvou finských zahraničněpolitických postojů. Na jedné straně stála silná evropská sounáležitost a pro-evropská proaktivnost společně se snahou plnit mezinárodní roli konfliktního mediátora a propagátora míru, demokracie a lidských práv a svobod. Na straně druhé zde byla upřímná snaha pomoci Rusku transformovat se do politického zřízení, jež by alespoň z části odpovídalo prvnímu postoji (zmínit lze například finskou aktivitu při realizaci projektu „Severní dimenze“ - Northern Dimension), a zároveň svého východního a nadále vojensky silného souseda svou zahraničně-bezpečnostní politikou zbytečně neprovokovat.^{144 145 146}

Finsko, jeho politické vedení i veřejnost, se v zahraničně-bezpečnostní otázce rozhodlo pro střední cestu. Ačkoli došlo k realizaci úzké spolupráce mezi severským státem a Severoatlantickou aliancí a vstupu země do jejích suborganizací (podrobněji v pasáži „Finsko a Severoatlantická aliance“), významné politické strany (s výjimkou Národní koaliční strany) a veřejnost s přesvědčivou většinou neprosazovaly vstup země do vojenského bloku, s otevřeným dodatkem, že Finsko chápe ruské obavy ohledně expanze aliance. V opačném směru, řada finských kritiků vstupu země do NATO se, pravděpodobně oprávněně, bála ruské reakce.¹⁴⁷

Potenciální přístup země do vojenské aliance byl tedy v záloze coby jakási politická zbraň v případě, že by Ruská federace v budoucnosti představovala pro stát vyšší bezpečnostní riziko. Tato jinak zcela pragmatická vize byla zastíněna faktem, že většina Finů nebyla s to objektivně vnímat bezpečnostní hrozbu, kterou představovalo Rusko v tu danou chvíli. Tristním příkladem tohoto je jistá forma (auto)cenzury směřovaná na

¹⁴³ Arter, D. (2022). From Finlandisation and post-Finlandisation to the end of Finlandisation? Finland's road to a NATO application. *European Security*, s. 1-7. <https://doi.org/10.1080/09662839.2022.2113062>

¹⁴⁴ Tamtéž

¹⁴⁵ About ND. Northern Dimension. (n.d.). Retrieved April 11, 2023, from <https://northerndimension.info/about-northern-dimension/>

¹⁴⁶ Zimmermannová, L., Kříž, Z., & Doležalová, E. (2020). Thinking of Russia: Finnish neutrality after the Cold War and the influence of Russian neighborhood on Finnish cooperation with NATO. *Central European Journal of International and Security Studies*, 14(1), s. 11 a s. 21-23. <https://doi.org/10.51870/cejiss.a140101>

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 9-11 a s. 21-23

Finský institut mezinárodních vztahů (FPI) v rámci bezpečnostních analýz, a to i po anexi Krymu Ruskou federací v roce 2014.^{148 149}

Konec fáze post-finlandizace, a tedy éry finlandizace jako celku, lze datovat k 24.2.2022, kdy valná většina finské politické obce a veřejnosti procitla a začala reálně vnímat agresivitu a nepřátelskost Putinova režimu.

3.4.1 FINSKO A RUSKÁ FEDERACE – SHRNUÍ VLIVU PÁDU SOVĚTSKÉHO SVAZU

- Nastolení diplomatických vztahů mezi Finskem a samostatným Ruskem.
- Finská snaha Rusku pomoci s transformací politického zřízení, zároveň finské prosazování ruských zájmů na některých mezinárodních platformách.
- Ruská politika zastrašování po vzoru zastrašování sovětského, následné finské procitnutí po ruské invazi na Ukrajinu.

¹⁴⁸ Boldyreva, S. Y., Boldyrev, R. Y., & Ragozin, G. S. (2020). A 'secret alliance' or 'freedom from any alliances'? NATO accession debate in Sweden and Finland, 1991—2016. *Baltic Region*, 12(2), s. 23-24. <https://doi.org/10.5922/2079-8555-2020-2-2>

¹⁴⁹ Arter, D. (2022). From Finlandisation and post-Finlandisation to the end of Finlandisation? Finland's road to a NATO application. *European Security*, s. 9-10. <https://doi.org/10.1080/09662839.2022.2113062>

3.5 FINSKO A EVROPSKÁ UNIE

Jak již bylo zmíněno v průběhu historické deskriptivy a při rozboru vývoje finsko-ruských vztahů, po rozpadu Sovětského svazu se Finské republice otevřely dveře k takřka neomezené integraci do řad států evropského společenství.

Rozhodnutí o vstupu Finska do Evropské unie je přeneseno do sporu dvou protichůdných politických táborů, jejichž vize mezinárodního směřování Finska spolu soupeřily již od vzniku samostatného státu – nacionalistický realismus proti západnímu liberalismu. Zatímco v průběhu studené války jednoznačně dominoval proud nacionalistického realismu, kladoucí nejvyšší důraz na finskou neutralitu, přičemž linie Paasikivi-Kekkonen byla jeho základní součástí, po rozpadu Sovětského svazu došlo k obměně rozložení sil a do ústředí se dostávají prozápadní liberálové.¹⁵⁰

Tradicionalisté, jak se proud nacionalistického realismu začal po roce 1992 přezdívat, nadále vnímali potřebu vyvažování zahraniční politiky, tentokrát však nikoli ve vztahu k zaniklému Sovětskému svazu, ale k Rusku samotnému. Prozápadní liberálové naopak zdůrazňovali nutnost zahraničně-politické obrody od desítky let finlandizované politiky a společnosti. Zároveň prosazovali názor, že chce-li finská společnost evropským spojencům, ale i celému světu, dokázat své prozápadní směřování, je nejvyšší čas učinit v tomto smyslu klíčové rozhodnutí o vstupu do evropských struktur, jelikož pozdější přístup spojený s oddalováním daného rozhodnutí by s sebou nesl zhoršení finské pozice v daných strukturách a podpoření zahraniční kritiky vůči Finsku, jejíž podstatou byla teze, že finská politika finlandizace nebyla činěna pouze z prostého realistického pudu mezinárodní sebezáchovy, nýbrž vycházela ze skutečného přání Finů zůstat v rámci neutrální pozice mimo demokratické a liberální společenství Západu. Tento aspekt časového nátlaku hrál významnou roli pro váhající a méně vyhraněné Finy.¹⁵¹

Co se stranické příslušnosti týče, z Trojky se na stranu přístupu do EU připojily vedle Národní koaliční strany i Sociální demokracie a Finský střed. Z dalších významnějších stran pak vstup podporovaly Liberální lidová strana a nejvýznamnější strana švédské minority Švédská lidová strana Finska. Naopak na stranu proti vstupu se postavily takřka jen marginální uskupení, zmínit lze dnes již rozpuštěnou Finskou venkovskou stranu či finské křesťanské demokraty. Levicová aliance (Left Alliance), nástupnická strana finských komunistů z Demokratické ligy finského lidu (SKDL), zaujala společně se Zelenou ligou (Green League) neutrální postoj.^{152 153}

Samotné referendum o vstupu země do Evropské unie v říjnu 1994 skončilo vítězstvím prozápadních liberálů se ziskem 56.89 % a voličskou účastí přes 70 %. Z hlediska komparace s ostatními vstupními referendy se jedná o třetí nejtěsnější výsledek ze států, které v návaznosti na hlasování do unie vstoupily – tedy hned po

¹⁵⁰ Moio, S. (2008). Finlandisation versus westernisation: Political recognition and Finland's European Union membership debate. *National Identities*, 10(1), s. 85-89. <https://doi.org/10.1080/14608940701819785>

¹⁵¹ Tamtéž, s. 85-90

¹⁵² Tamtéž, s. 86

¹⁵³ Viola, D. M. (2018). *Routledge Handbook of European Elections*. Routledge., s. 400

Švédsku, kde se konalo referendum v témže roce, a po Maltě. Finská republika se společně se Švédskem a Rakouskem stala oficiálním členem Evropské unie 1.1.1995.^{154 155}

Tím však proces sblížení pro Finsko neskončil. Země prakticky ihned vstoupila do druhé fáze ekonomického procesu Evropské (hospodářské a) měnové unie (EMU). Když projekt pokročil do své třetího stádia, Finsko, společně s dalšími deseti unijními partnery, oficiálně vstoupilo do nově vzniklé Eurozóny a přijalo tak euro za svou oficiální měnu.

Za jednu z pro Finsko nejdůležitějších oblastí unijní spolupráce v komparaci s ostatními členy lze považovat Společnou bezpečnostní a obrannou politiku (Common Security and Defence Policy – CSDP). Ta má za cíl upevňovat společnou unijní obranu a krizové řízení, také do určité míry plní roli po vzoru NATO, kdy Evropská unie v rámci této platformy může realizovat mise vojenské i humanitární povahy ve jménu zabraňování konfliktů, udržování míru a posilování společné obrany v souladu s principy Organizace spojených národů. Finsku, které na rozdíl od Pobaltských států nedisponovalo statutem člena Severoatlantické aliance, kooperace v rámci Společné bezpečnostní a obranné politiky pomáhala vytvářet alespoň minimální záruky bezpečnosti, taktéž však díky ní docházelo k navyšování kompatibility ozbrojených složek jednotlivých států (primárně v rámci podorgánu Stálé strukturované spolupráce - Permanent Structured Cooperation, PESCO), což bylo přínosné i pro současný proces finského přístupu do NATO.^{156 157 158}

Finská republika dlouhodobě patří k aktivnějším státům na unijních platformách. Finská politická scéna, s výjimkou Strany Finů (známá rovněž pod názvem „Praví Finové“), zůstává v proevropském postoji jednotná, což reflektuje rozložení společnosti. Podpora členství Evropské unie u finské veřejnosti v porovnání se vstupním referendem v roce 1994 významně stoupla, přestože je tento trend u řady unijních států spíše opačného rázu. Nejmarkantnější proměnu je možno spatřit u finských zemědělců, kde poměr lidí nesouhlasících se vstupem v době referenda činil přes 90 %. Nyní je tato hodnota zhruba na 40 %.¹⁵⁹

3.5.1 FINSKO A EVROPSKÁ UNIE – SHRNUÍ VLIVU PÁDU SOVĚTSKÉHO SVAZU

- Finský přístup do Evropské unie.
- Úzká politická i ekonomická spolupráce Finska s ostatními unijními státy, přijetí eura.
- Navázání pro Finsko významné vojensko-bezpečnostní spolupráce v rámci Unie.

¹⁵⁴ Tamtéž

¹⁵⁵ Moiso, S. (2008). Finlandisation versus westernisation: Political recognition and Finland's European Union membership debate. *National Identities*, 10(1), s. 85-86. <https://doi.org/10.1080/14608940701819785>

¹⁵⁶ Palosaari, T. (2013). Still a physician rather than a judge? The post-cold war foreign and security policy of Finland. *Swiss Political Science Review*, 19(3), s. 357-358. <https://doi.org/10.1111/spsr.12041>

¹⁵⁷ *The common security and defence policy*. The Common Security and Defence Policy | EEAS Website. (n.d.). Retrieved April 11, 2023, from https://www.eeas.europa.eu/eeas/common-security-and-defence-policy_en

¹⁵⁸ *Permanent structured cooperation (PESCO)*. Default. (n.d.). Retrieved April 11, 2023, from [https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/permanent-structured-cooperation-\(PESCO\)](https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/permanent-structured-cooperation-(PESCO))

¹⁵⁹ Yle. (2017, July 10) *Poll: 22% support EU membership referendum*. Yle. Retrieved April 11, 2023, from <https://yle.fi/a/3-9714555>

3.6 FINSKO A SEVEROATLANTICKÁ ALIANCE

Pro mnohé je zajisté nasnadě označit vývoj vztahů po konci klasického vymezení éry studené války mezi Finskou republikou a Severoatlantickou aliancí z dosud rozebraných oblastí za nejzajímavější. Bezesporu je však jeden z nejdůležitějších, ne-li zcela nejdůležitější, a v současné době právoplatně nejakcentovanější.

Udržování příznivého vztahu se Sovětským svazem bylo v přímém rozporu s finským členstvím v jakémkoli spolku vojenské povahy, který by ze sovětského pohledu mohl sloužit coby protiváha Rudé armády. Tento závazek byl ostatně zpečetěn *Dohodou z roku 1948* (u které měli Finové nejvyšší možný zájem ji dodržovat), ale i přijatou finskou identitou, která vně i dovnitř hlásala neutrální postoj finského lidu.

Z těchto důvodů bylo zajisté zajímavé sledovat, kam bude finská zahraničně-bezpečnostní politika směřovat poté, co Sovětský svaz přestal existovat, a po expiraci veškerých právních závazků a požadavků, které by mohly jakkoli limitovat finský rozsah možností následujícího postupu.

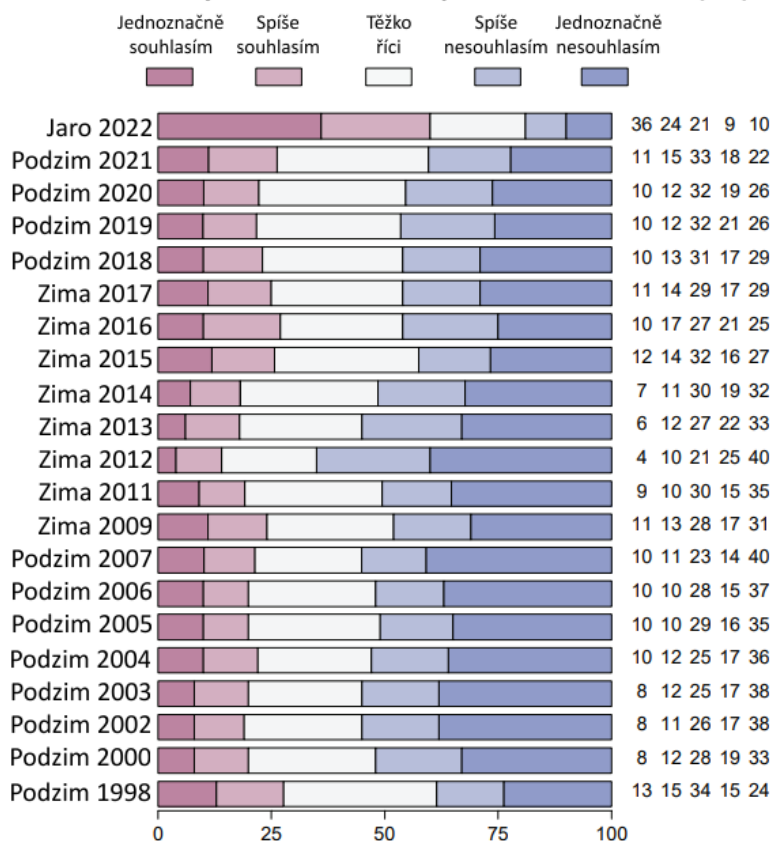
Jak je z průběhu posledních třiceti let již známo, Finové se při rozhodování, zda uchovat politickou strategii v souladu s linií Paasikivi-Kekkonen, či zda se od své finlandizované politiky zcela oprostít a dosavadní neutralitu tak nahradit plnohodnotným členstvím v Severoatlantické alianci, rozhodli pro třetí cestu - jakýsi kompromis, který stávající koncept finské neutrality redukoval na samotný základ vojenské neangažovanosti, přičemž neutrální složka identity státu byla do značné míry nahrazena složkou evropské sounáležitosti a spolupráce. Toto směřování bylo potvrzeno i při prezidentských volbách roku 2006, kdy sociální demokratka Halonen, zastávající dobový přístup země vůči vojenské alianci, porazila svého hlavního rivala a současného nástupce Niinista (Národní koaliční strana), jenž prosazoval finské členství ve „více evropské Severoatlantické alianci“.^{160 161 162}

¹⁶⁰ Palosaari, T. (2013). Still a physician rather than a judge? The post-cold war foreign and security policy of Finland. *Swiss Political Science Review*, 19(3), s. 362-367. <https://doi.org/10.1111/spsr.12041>

¹⁶¹ Arter, D. (2022). From Finlandisation and post-Finlandisation to the end of Finlandisation? Finland's road to a NATO application. *European Security*, s. 10-11. <https://doi.org/10.1080/09662839.2022.2113062>

¹⁶² Boldyreva, S. Y., Boldyrev, R. Y., & Ragozin, G. S. (2020). A 'secret alliance' or 'freedom from any alliances'? NATO accession debate in Sweden and Finland, 1991—2016. *Baltic Region*, 12(2), s. 26-36. <https://doi.org/10.5922/2079-8555-2020-2-2>

Otázka: "Finsko by mělo vstoupit do NATO" (%)

Data a graf: EVA

- Graf ukazující dlouhodobou (ne)podporu finské veřejnosti vůči přístupu Finska do NATO¹⁶³

Přesto však Finská republika společně se Švédskem, které v oblasti politické neutrality prosazovalo totožný postoj, spolupracovaly s NATO na bázi přidružených programů. V tomto smyslu nejvýznamnější je finský přístup do programu Partnerství pro mír (Partnership for Peace; PfP), který funguje rovněž i coby předstupeň oficiálního vstupu do aliance, popřípadě finská participace v Severoatlantické radě pro spolupráci (North Atlantic Cooperation Council, dnešní Euroatlantická rada partnerství - Euro-Atlantic Partnership Council). Dalším významným aspektem uplynulé spolupráce mezi Severoatlantickou aliancí a Finskou republikou jsou sdílená vojenská cvičení (například BALTOPS – Baltic Operations), jež mají nejen politický význam, primárně však významně navýšily míru vojenské kompatibility finských ozbrojených složek ve vztahu k aliančním standardům,

¹⁶³ Haavisto, I. (2022, March 22). *At NATO's door* - EVA. eva.fi. Retrieved April 13, 2023, from <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2022/03/eva-analyysi-no-104.pdf>

což dalo Finsku v případě potřeby možnost rychlejšího začlenění do struktur aliance z hlediska vojenských požadavků.^{164 165 166 167}

Finské obranné síly (FDF) mají bohaté zkušenosti z vojenských misí mírového či humanitárního charakteru nejen pod záštitou OSN či EU, ale souběžně i pod vedením NATO. Z operací, jež jsou vedeny prakticky výlučně pod vedením Severoatlantické aliance, lze zmínit finskou účast v jednotkách KFOR (Kosovo Force). Z operací, kde vystupují ozbrojené složky zúčastněných států spíše jednotlivě a jsou výsledkem spolupráce koalice států pod vedením zejména Spojených států amerických, vyvstává pak finská participace například v Operaci Trvalá svoboda (Operation Enduring Freedom – OEF), válka proti terorismu v Afghánistánu v reakci na teroristické útoky z 11. září 2001, či při operaci OIR (Operation Inherent Resolve) v rámci vojenského tažení proti Islámskému státu (IS).^{168 169 170}

Lze tedy říci, že rozpad Sovětského svazu, společně s agresivní politikou Ruské federace jak z hlediska rétoriky, tak i činů, vyvolal ve finském případě takřka maximální možnou spolupráci země se Severoatlantickou aliancí s výjimkou samotného členství, jež bylo zapovězeno principem vojenské neangažovanosti, ale o které mohlo být ze strany Finů kdykoli usilováno v případě, kdy politická scéna i veřejnost uzná reálnou bezpečnostní hrozbu ze strany Ruska.

Finský model neutrality stojící na vojenské neangažovanosti byl zlomen po 24. únoru 2022, kdy došlo k ruské invazi na Ukrajinu. Agresivní ruský útok na suverénní demokratický stát s absencí jakéhokoli legitimizujícího *casus belli* znamenal pro finskou společnost šok a následné prozření, že agresivní ruský režim pod vedením Vladimira Putina je ochoten porušit jakékoli mezinárodní principy a zásady. Reálný pocit ohrožení ze strany Ruské federace tak zastínil veškeré výhody, které pro finský stát plynuly z oficiálního nečlenství v NATO, a míra podpory vstupu země do Severoatlantické aliance prudce vzrostla. Dne 18. května 2022 Finská republika podala společně se Švédským královstvím oficiální přihlášku do NATO a o necelý rok později, dne 4. dubna 2023, se stává plnohodnotným členem Severoatlantické aliance.¹⁷¹

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 27

¹⁶⁵ Zimmermanová, L., Kříž, Z., & Doležalová, E. (2020). Thinking of russia: Finnish neutrality after the Cold War and the influence of Russian neighborhood on Finnish cooperation with NATO. *Central European Journal of International and Security Studies*, 14(1), s. 18. <https://doi.org/10.51870/cejiss.a140101>

¹⁶⁶ Nato. (2022, September 9). *North Atlantic Cooperation Council (1991-1997)*. NATO. Retrieved April 11, 2023, from https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69344.htm

¹⁶⁷ Nato. (2022, June 8). *16 NATO allies and partners take part in exercise BALTOPS 22*. NATO. Retrieved April 11, 2023, from https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_196240.htm

¹⁶⁸ Zimmermanová, L., Kříž, Z., & Doležalová, E. (2020). Thinking of russia: Finnish neutrality after the Cold War and the influence of Russian neighborhood on Finnish cooperation with NATO. *Central European Journal of International and Security Studies*, 14(1), s. 12-13. <https://doi.org/10.51870/cejiss.a140101>

¹⁶⁹ Nato. (2023, April 4). *Relations with Finland*. NATO. Retrieved April 11, 2023, from https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49594.htm

¹⁷⁰ *Finland*. Operation Inherent Resolve. (n.d.). Retrieved April 11, 2023, from <https://www.inherentresolve.mil/WHO-WE-ARE/Coalition/Coalition-Display/Article/695763/finland/>

¹⁷¹ Nato. (2023, April 4). *Finland joins NATO as 31st ally*. NATO. Retrieved April 9, 2023, from https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_213448.htm

3.6.1 FINSKO A SEVEROATLANTICKÁ ALIANCE – SHRNUÍ VLIVU PÁDU SOVĚTSKÉHO SVAZU

- Institucionální spolupráce mezi Finskem a NATO skrze Partnerství pro mír či Severoatlantickou radu pro spolupráci.
- Finská účast na mírových a humanitárních misích pod záštitou NATO.
- Finská účast na vojenských cvičení pod záštitou NATO (a na ní navázané navýšování vojenské kompatibility s aliančními státy).
- Samotný přístup Finska do Severoatlantické aliance.

GRAFICKÉ SHRNUÍ

Shrnutí vlivu pádu SSSR na jednotlivé oblasti finské zahraniční politiky

- Obnovení diplomatických vztahů mezi Finskem a samostatnými Pobaltskými státy.
- Významná finská pomoc s obnovováním demokratického rámce zejména ve vztahu k Estonsku, zároveň pomoc s procesem evropské integrace.
- Významná ekonomická spolupráce, primárně pak mezi Finskem a Estonskem.
- Institucionální balto-skandinávská (balto-severská) spolupráce na několika platformách – Severská rada, Baltské shromáždění či Rada států Baltského moře.

- Realizování úzké spolupráce ve vojensko-bezpečnostní oblasti.
- Utužení politicko-ekonomické spolupráce, ať už skrze Evropskou unii a Severoatlantickou alianci, či prostřednictvím úzkých severských platform – Severská rada a Severská rada ministrů.

- Nastolení diplomatických vztahů mezi Finskem a samostatným Ruskem.
- Finská snaha Rusku pomoci s transformací politického zřízení, zároveň finské prosazování ruských zájmů na některých mezinárodních platformách.
- Ruská politika zastrašování po vzoru zastrašování sovětského, následné finské procitnutí po ruské invazi na Ukrajinu.

- Finský přístup do Evropské unie.
- Úzká politická i ekonomická spolupráce Finska s ostatními unijními státy, přijetí eura.
- Navázání pro Finsko významné vojensko-bezpečnostní spolupráce v rámci Unie.

- Institucionální spolupráce mezi Finskem a NATO skrze Partnerství pro mír či Severoatlantickou radu pro spolupráci.
- Finská účast na mírových a humanitárních misích pod záštitou NATO.
- Finská účast na vojenských cvičeních pod záštitou NATO (a na ní navázané navyšování vojenské kompatibility s aliančními státy).
- Samotný přístup Finska do Severoatlantické aliance.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jak a do jaké míry ovlivnily povahu a směřování finské politiky politické události z konce roku 1991, kdy došlo k pádu Svazu sovětských socialistických republik a společně s ním i bipolárního světa studené války.

Demokratické a kapitalistické Finsko, které se Sovětským svazem sdílelo více než 1 300 kilometrovou hranici, muselo svou zahraniční a bezpečnostní politiku dlouhodobě modifikovat tak, aby byla hrozba rozsáhlé politické (či přímo vojenské) intervence ze strany agresivního souseda minimalizována. Tato strategie, ať už ji budeme označovat coby doktrínu Paasikivi-Kekkonen či finlandizaci, rozsáhle ovlivňovala finskou politiku jak vně, tak i dovnitř.

Mezi nejvýznamnější aspekty finlandizace v zahraniční politice jistě patří preventivní diplomacie, centralizace zahraniční politiky do rukou prezidenta či omezení participovat v západních organizacích. Ve vztahu k domácí politice pak lze zmínit politickou ostrakizaci kritiků Kremlu či autocenzura. V obou vymezených oblastech, tedy jak v zahraniční politice, tak i v té domácí, lze v průběhu poválečného vývoje spatřit rozsáhlé politické intervence ze strany Sovětského svazu, které do značné míry narušovaly finskou politickou suverenitu a nezávislost.

Pro finský národ hrála (a z části nadále hraje) významnou roli rovněž identita státu. Ta byla v průběhu studené války povětšinou v souladu s doktrínou Paasikivi-Kekkonen, přičemž významně pomáhala ospravedlňovat finskou (zejména) zahraniční politiku jak představitelům a občanům jiných států, tak i samotným Finům. Jádro této státní identity představovaly primárně hodnoty a atributy jako politická neutralita, demokracie či zprostředkovávání míru a propagace lidských práv.

Jakmile socialistická supervelmoc na konci roku 1991 padla, přestala pro finský národ existovat potřeba politického vyvažování na základě očekávané reakce stran Sovětského svazu. Důsledky pro finskou zahraniční politiku byly rozsáhlé a markantní.

Největší změny, jež byly jednoznačně vyvolány rozpadem Sovětského svazu, se týkají finského přístupu do Evropské unie a rozsáhlé transformace finské bezpečnostní politiky, přičemž oba tyto důsledky spolu úzce souvisí.

Finský vstup do Evropské unie na počátku roku 1995 znamenal oficiální přechod z politiky a státní identity neutrality, vycházející z potřeby plynoucí z poválečného uspořádání, k jasnému začlenění do komunity Západu. Finská republika patří v rámci evropských institucí dlouhodobě k nejaktivnějším členům a horlivým proponentům úzké evropské integrace. Bezpečnostní oblast a instituce Evropské unie pak Finsku nabízely jisté politické záruky, které alespoň do určité míry kompenzovaly absenci v širším vojensko-bezpečnostním společenství. Evropská sounáležitost a příslušnost k Západu se do značné míry stává novou finskou kolektivní identitou.

Vývoj ve vojensko-bezpečnostní oblasti byl dynamický, přičemž k jeho završení došlo před pár dny – na počátku dubna 2023.

Když v první polovině devadesátých let došlo ve finské společnosti k debatě, zda má Finsko pokračovat ve své (finlandizované) bezpečnostní strategii, či zda tuto dosavadní cestu zcela opustí a rozhodne se získat garanci bezpečnosti prostřednictvím vstupu do Severoatlantické aliance, rozhodla se valná většina finské veřejnosti i politické reprezentace pro třetí možnost.

Tato jakási „střední cesta“ spočívala ve zredukování dosavadní politické neutrality na samé jádro, tedy do stavu vojenské neangažovanosti. V praxi to znamenalo, že Finská republika začala se Severoatlantickou aliancí velice úzce spolupracovat jak institucionálně (Partnerství pro mír či Severoatlantická rada pro spolupráci), tak při vojenských cvičeních, ale i během řady vojenských operací humanitárního či mírového charakteru, často právě pod vrchní záštitou Severoatlantické aliance. Jediný krok, který tak zůstal stran Finů zapovězený, byl samotný formální přístup do struktur NATO.

Hlavní příčinu této sebe-limitace lze najít v opětovně ustanovených finsko-ruských vztazích. Přestože vývoj krátce po vzniku Ruské federace vybízel k očekávání rovných bilaterálních vztahů, Boris Jelcin, první ruský prezident, si kladl na Finsko v oblasti případného finského přístupu do vojenské aliance nároky. Toto zasahování do vnitřních záležitostí Finské republiky ještě více zesílilo během Putinovy éry.

Finové ve svém politickém rozhodování nadále hleděli na případné reakce ze strany Ruska. Z části se tak dělo z důvodu naivní představy, že ruská společnost může být za současných podmínek transformována a přijata do komunity vyspělých demokratických států. Bez pochyby však velkou roli hrál strach z toho, jakou formu by mohla případná ruská reakce na (pro něj) nevýhodný krok mít.

V tomto smyslu se tedy dá hovořit o nastolení nové formy finlandizace, pro kterou se šíl termín „post-finlandizace“. Ta je o poznání méně silná a rozsáhlá než tradiční finlandizace, přesto reaguje na pokračující hrozbu a do značné míry vychází z politické tradice a zvyklostí obyvatel, kteří v původní finlandizaci žili.

Post-finlandizace byla zcela zbořena ruskou invazí na Ukrajinu v roce 2022 a následným finským rozhodnutím oficiálně vstoupit do Severoatlantické aliance. Tento akt je v komparaci s doktrínou Paaasikivi-Kekkonen tím nejodvážnějším činem, který finští politici a veřejnost po konci studené války uskutečnili, a který by byl v případě setrvání Sovětského svazu zcela nemyslitelný.

Vyjma výše zmíněných oblastí můžeme spatřit vliv i na spolupráci mezi Finskem a Pobaltskými státy (které by ostatně neexistovaly, jestliže by se Sovětský svaz nerozpadl), ale i v případě finské spolupráce s ostatními severními státy. V obou lokálních společenstvích pozbyla Finská republika veškerých limitací a díky tomu zde dochází k velice úzké spolupráci, jež je posílena unijním a nově i severoatlantickým rozměrem.

Závěrem lze konstatovat, že pád Sovětského svazu měl za důsledek rozsáhlou změnu v povaze a směřování finské zahraniční politiky. Tato změna byla nicméně dynamická, obzvláště ve vojensko-bezpečnostní oblasti, a byla taktéž ovlivněna perzistentní finlandizovanou mentalitou, jež definitivně ustala až v loňském roce.

SUMMARY

The main goal of this work was to find out how and to what extent the nature and direction of Finnish politics were influenced by the political events of the end of 1991, when the Soviet Union of Socialist Republics collapsed and, together with it, the bipolar world of the Cold War.

Democratic and capitalist Finland, which shared a more than 1,300-kilometer border with the Soviet Union, had to modify its foreign and security policy for a long time in such a way that the threat of large-scale political (or even military) intervention by an aggressive neighbor was minimized. This strategy, whether we refer to it as the Paasikivi-Kekkonen doctrine or Finlandization, extensively influenced Finnish politics both externally and internally.

The most important aspects of Finlandization in foreign policy certainly include preventive diplomacy, the centralization of foreign policy in the hands of the president, or the restriction of participation in Western organizations. In relation to domestic politics, we can mention the political ostracism of critics of the Kremlin or self-censorship. In both defined areas, i.e. both in foreign policy and in the domestic one, in the course of the post-war development, extensive political interventions by the Soviet Union can be seen, which to a large extent disturbed Finnish political sovereignty and independence.

State identity also played (and partly continues to play) an important role for the Finnish nation. During the Cold War, this was mostly in line with the Paasikivi-Kekkonen doctrine, while significantly helping to justify Finnish (especially) foreign policy both to the representatives and citizens of other states, and to the Finns themselves. The core of this state identity was primarily represented by values and attributes such as political neutrality, democracy or mediation of peace and the promotion of human rights.

Once the socialist superpower fell at the end of 1991, there was no longer any need for the Finnish nation to make a political balancing act based on the expected reaction from the Soviet Union. The consequences for Finnish foreign policy were far-reaching and striking.

The biggest changes clearly caused by the collapse of the Soviet Union concern Finland's accession to the European Union and the extensive transformation of Finnish security policy, both of which are closely related. Finland's entry into the European Union at the beginning of 1995 marked an official transition from a policy and state identity of neutrality, based on a need arising from the post-war arrangement, to a clear integration into the community of the West. The Republic of Finland has long been one of the most active members and ardent proponents of close European integration within European institutions. The security area and the institutions of the European Union then offered certain political guarantees to Finland, which at least to some extent compensated for the absence in the wider military-security community. European belonging and belonging to the West is largely becoming the new Finnish collective identity.

The development in the military-security area was dynamic, and it was completed a few days ago - at the beginning of April 2023.

When in the first half of the 1990s there was a debate in Finnish society whether Finland should continue with its (Finlandized) security strategy, or whether it would completely abandon this current path and decide to obtain a guarantee of security through access to the North Atlantic Alliance, the vast majority of the Finnish public and political representation decided for the third option.

This kind of "middle way" consisted in reducing the existing political neutrality to its very core, i.e. to a state of military non-alignment. In practice, this meant that the Republic of Finland began to cooperate very closely with the North Atlantic Alliance both institutionally (Partnership for Peace or the North Atlantic Cooperation Council) and during military exercises, but also during a number of military operations of a humanitarian or peacekeeping nature, often under the supreme auspices of the North Atlantic Treaty Organization alliance. The only step that thus remained forbidden to the Finns was formal access to NATO structures.

The main cause of this self-limitation can be found in the re-established Finnish-Russian relations. Although developments shortly after the establishment of the Russian Federation encouraged the expectation of equal bilateral relations, Boris Yeltsin, the first Russian president, made demands on Finland in the area of possible Finnish access to the military alliance. This interference in the internal affairs of the Republic of Finland intensified even more during the Putin era.

In their political decision-making, the Finns continued to look at possible reactions from Russia. In part, this was done because of the naive idea that Russian society can be transformed under current conditions and accepted into the community of advanced democratic states. Without a doubt, however, a big role was played by the fear of what form a possible Russian reaction to a (for her) disadvantageous step might take.

In this sense, we can talk about the establishment of a new form of Finlandization, for which the term "post-Finlandization" has come to be used. This is significantly less powerful and extensive than traditional Finlandization, but it still responds to the ongoing threat and is largely based on the political tradition and customs of the people who lived in the original Finlandization.

Post-Finlandization was completely demolished by the Russian invasion of Ukraine in 2022 and the subsequent decision of Finland to officially join the North Atlantic Alliance. Compared to the Paasakivi-Kekkonen doctrine, this act is the most daring act that Finnish politicians and the public have taken since the end of the Cold War, and which would have been completely unthinkable if the Soviet Union had remained.

Apart from the above-mentioned areas, we can also see an influence on the cooperation between Finland and the Baltic states (which, after all, would not exist if the Soviet Union had not collapsed), but also in the case of Finnish cooperation with the other Nordic states. In both local communities, the Republic of Finland has removed all limitations, and thanks to this, there is very close cooperation, which is strengthened by the EU and, now, the North Atlantic dimension.

In conclusion, it can be stated that the fall of the Soviet Union resulted in an extensive change in the nature and direction of Finnish foreign policy. However, this change was dynamic, especially in the military-security area, and was also influenced by a persistent Finlandized mentality, which finally faded and disappeared last year.

POUŽITÁ LITERATURA

Monografie

- Arter, D. (1999). *Scandinavian politics today*. Manchester university press.
- Beck, R. B., Black, L., & Krieger, L. S. (2007). European Dictatorships by 1938. In *World History: Patterns of Interaction*. essay, McDougal Littell.
- Brunclík, M., Havlík, V., & Pinková, A. (2011). *Skandinávie: Proměny politiky v severských zemích*. Wolters Kluwer Česká republika.
- Dyke, C. V. (2007). *Zimní válka - Sovětská invaze do Finska 1939-1940*. (J. Fidler, Trans.). JOTA, s.r.o.
- Faloon, B. S. (1980). *The Dimensions of Independence - the case of Finland*. Royal Irish Academy.
- Hanák Jiří. (2001). *Orwellovo století: 1901-2000*. Prostor.
- Henig, R. B. (2019). A Faltering Start. In *The League of Nations*. essay, Haus Publishing.
- Jackson, R. L. (2010). State identity. In *Encyclopedia of identity*. essay, SAGE Publications.
- Jakobson, M. (1984). *Finland survived: An account of the Finnish-soviet Winter War, 1939-1940*. Otava Pub. Co.
- Jowett, P. S., & Snodgrass, B. (2006). *Finland at war, 1939-45*. Osprey.
- Jutikkala, E., & Pirinen, K. (1996). *A History of Finland*. Söderström.
- Pollack, D., & Wielgohs, J. (2005). *Dissent and opposition in Communist Eastern Europe: Origins of civil society and democratic transition*. Ashgate.
- Strmiska, M. (2005). *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Portál.
- Sládková, Š. (1999). *Urho Kaleva Kekkonen: Velký Evropan v čele malé země*. EVA - Milan Nevole.
- Viola, D. M. (2018). *Routledge Handbook of European Elections*. Routledge.
- Zetterberg, S. (1995). *Finland after 1917*. Otava.

Vědecké články

- Alberque, W., & Schreer, B. (2022). Finland, Sweden and NATO membership. *Survival*, 64(3), 67–72. <https://doi.org/10.1080/00396338.2022.2078046>
- Arter, D. (2022). From Finlandisation and post-Finlandisation to the end of Finlandisation? Finland's road to a NATO application. *European Security*, 1–19. <https://doi.org/10.1080/09662839.2022.2113062>
- Boldyreva, S. Y., Boldyrev, R. Y., & Ragozin, G. S. (2020). A 'secret alliance' or 'freedom from any alliances'? NATO accession debate in Sweden and Finland, 1991—2016. *Baltic Region*, 12(2), 23–39. <https://doi.org/10.5922/2079-8555-2020-2-2>
- Forsberg, T., & Pesu, M. (2016). The “Finlandisation” of Finland: The ideal type, the historical model, and the lessons learnt. *Diplomacy & Statecraft*, 27(3), 473–495. <https://doi.org/10.1080/09592296.2016.1196069>
- Haavisto, I. (2022, March 22). *At NATO's door - EVA*. eva.fi. Retrieved April 13, 2023, from <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2022/03/eva-analyysi-no-104.pdf>
- Juntunen, T. (2017). Helsinki Syndrome: The parachronistic renaissance of finlandization in international politics. *New Perspectives*, 25(1), 55–83. <https://doi.org/10.1177/2336825x1702500103>
- Moisio, S. (2008). Finlandisation versus westernisation: Political recognition and Finland's European Union membership debate. *National Identities*, 10(1), 77–93. <https://doi.org/10.1080/14608940701819785>
- Palosaari, T. (2013). Still a physician rather than a judge? the post-cold war foreign and security policy of Finland. *Swiss Political Science Review*, 19(3), 357–375. <https://doi.org/10.1111/spsr.12041>
- Rautkallio, H. (1994). 'Cast into the Lion's den' Finnish Jewish soldiers in the Second World War. *Journal of Contemporary History*, 29(1), 53–94. <https://doi.org/10.1177/002200949402900103>
- Ritvanen, J.-M. (2020). The change in Finnish Baltic policy as a turning point in Finnish-soviet relations. Finland, Baltic independence and the end of the Soviet Union 1988-1991. *Scandinavian Journal of History*, 47(3), 280–299. <https://doi.org/10.1080/03468755.2020.1765861>
- Zajedová, L. (2005). Spolupráce pobaltských a severských států. *Středoevropské politické studie*, 7(1), Masarykova univerzita, 72-94

Zimmermanová, L., Kříž, Z., & Doležalová, E. (2020). Thinking of russia: Finnish neutrality after the Cold War and the influence of Russian neighborhood on Finnish cooperation with NATO. *Central European Journal of International and Security Studies*, 14(1), 9–30. <https://doi.org/10.51870/cejiss.a140101>

Prameny

Dohoda o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi Svazem sovětských socialistických republik a Finskou republikou ze dne 6. dubna 1948, online dostupné na www.heninen.net

Pařížské mírové smlouvy, 1947, online dostupné na www.oxfordreference.com

Smlouva mezi Finskou republikou a Ruskou federací o vzájemných vztazích ze dne 20. ledna 1992, online dostupné na www.heninen.net

Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi Sovětským svazem socialistických republik a Maďarskou republikou ze dne 18. února 1948, online dostupné na www.cvce.eu

Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi Sovětským svazem socialistických republik a Rumunskou lidovou republikou ze dne 4. února 1948, online dostupné na www.cvce.eu

Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (Helsinské dohody), Helsinky 1975, online dostupné na internetových stránkách Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě – www.osce.org

Žádost Finska o přistoupení do Evropského hospodářského společenství ze dne 18. března 1992, online dostupné na www.cvce.eu

Elektronické zdroje

About ND. Northern Dimension. (n.d.). Retrieved April 11, 2023, from <https://northerndimension.info/about-northern-dimension/>

About Nordefco. Nordefco. (n.d.). Retrieved April 11, 2023, from <https://www.nordefco.org/the-basics-about-nordefco>

Baltic Assembly. (n.d.). Retrieved April 11, 2023, from <https://www.baltasam.org/en>

Cbss. (n.d.). Council of the Baltic Sea States (CBSS). Retrieved April 11, 2023, from <https://cbss.org/>

Estonia (EST) exports, imports, and trade partners. OEC. (n.d.). Retrieved April 11, 2023, from <https://oec.world/en/profile/country/est/>

Finland. Operation Inherent Resolve. (n.d.). Retrieved April 11, 2023, from <https://www.inherentresolve.mil/WHO-WE-ARE/Coalition/Coalition-Display/Article/695763/finland/>

Nato. (2022, June 8). *16 NATO allies and partners take part in exercise BALTOPS 22.* NATO. Retrieved April 11, 2023, from https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_196240.htm

Nato. (2022, September 9). *North Atlantic Cooperation Council (1991-1997).* NATO. Retrieved April 11, 2023, from https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69344.htm

Nato. (2023, April 4). *Relations with Finland.* NATO. Retrieved April 11, 2023, from https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49594.htm

Nordic Council of Ministers. Nordic cooperation. (n.d.). Retrieved April 11, 2023, from <https://www.norden.org/en/nordic-council-ministers>

Nordic Passport Union: UIA Yearbook profile. Nordic Passport Union | UIA Yearbook Profile | Union of International Associations. (n.d.). Retrieved April 11, 2023, from <https://uia.org/s/or/en/1100035824>

Permanent structured cooperation (PESCO). Default. (n.d.). Retrieved April 11, 2023, from [https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/permanent-structured-cooperation-\(PESCO\)](https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/permanent-structured-cooperation-(PESCO))

The common security and defence policy. The Common Security and Defence Policy | EEAS Website. (n.d.). Retrieved April 11, 2023, from https://www.eeas.europa.eu/eeas/common-security-and-defence-policy_en

The European Union and Norway. The European Union and Norway | EEAS Website. (n.d.). Retrieved April 11, 2023, from https://www.eeas.europa.eu/norway/european-union-and-norway_en?s=174

The Nordic Council. Nordic cooperation. (n.d.). Retrieved April 11, 2023, from <https://www.norden.org/en/nordic-council>

Internetové články

BBC. (2022, May 14). *Ukraine War: Putin warns Finland joining NATO would be 'mistake'.* BBC News. Retrieved April 11, 2023, from <https://www.bbc.com/news/world-europe-61450694>

Erlanger, S. (2023, April 4). *Finland joins NATO in a power shift and rebuke to Putin.* The New York Times. Retrieved April 11, 2023, from <https://www.nytimes.com/2023/04/04/world/europe/finland-nato-russia-ukraine.html>

- Kamm, H. (1991, August 25). Soviet Turmoil; Yeltsin, Repaying a Favor, Formally Recognizes Estonian and Latvian Independence. *The New York Times*.
- Lippman, T. W. (1997, March 22). *Clinton, Yeltsin Agree on Arms Cuts and NATO*. The Washington Post. Retrieved April 11, 2023, from <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/summit/summit.htm>
- Nato. (2023, April 4). *Finland joins NATO as 31st ally*. NATO. Retrieved April 9, 2023, from https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_213448.htm
- Nature. (1940) *The Severe Winter of 1939–40*. *Nature* 145, 376–377. <https://doi.org/10.1038/145376a0>
- Rauhala, E., & Ryan, M. (2023, April 5). *Finland joins NATO, doubling alliance's land border with Russia*. The Washington Post. Retrieved April 11, 2023, from <https://www.washingtonpost.com/world/2023/04/04/finland-joins-nato/>
- Romancov, M. (2021, December 21). *Chceme návrat k Evropě před rokem 1997, oznámilo Rusko. A jestli ne, tak si nás nepřejte!* Deník N. Retrieved April 11, 2023, from <https://denikn.cz/773162/chceme-navrat-k-evrope-pred-rokem-1997-oznamilo-rusko-a-jestli-ne-tak-si-nas-neprejte/>
- The Spokesman-Review (1997, March 17). (n.d.). *Yeltsin warns Finland against joining NATO Cold Chill runs through Finnish-Russian relations (Associated Press)*. Spokesman.com. Retrieved April 11, 2023, from <https://www.spokesman.com/stories/1997/mar/17/yeltsin-warns-finland-against-joining-nato-cold/>
- WP Company. (1992, January 21). *Russia, Finland sign political treaty*. The Washington Post. Retrieved April 9, 2023, from <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1992/01/21/russia-finland-sign-political-treaty/84e04ce2-40e9-4b2d-ac5c-843b1174f543/>
- Yle. (2017, July 10). *Poll: 22% support EU membership referendum*. Yle. Retrieved April 11, 2023, from <https://yle.fi/a/3-9714555>

BAKALÁŘSKÉ TEZE

Zdeněk Kubát

1) NÁZEV PRÁCE, JMÉNO AUTORA A ŠKOLITELE

Vliv pádu SSSR na finskou zahraniční (a bezpečnostní) politiku

Zdeněk Kubát

PhDr. Michael Romancov, Ph.D.

2) KLÍČOVÁ VÝZKUMNÁ OTÁZKA

Jak a do jaké míry ovlivnil pád SSSR finskou zahraniční (a bezpečnostní) politiku?

3) VÝZNAM TÉMATU

Případová studie věnující se vlivu rozpadu Svazu sovětských socialistických republik roku 1991 na vnější politiku Finské republiky je přínosná jak pro ilustraci konkrétního zahraničního vlivu Sovětského svazu na dění v pobaltském prostoru, tak i pro případnou aplikaci poznatků na jiné státy ve srovnatelné politické situaci.

Po druhé světové válce si Sovětský svaz vybudoval východoevropské „narázové“ pásmo satelitních států, takzvaný Východní blok, na které dlouhodobě a do značné míry neskrytě uplatňoval své mocenské postavení. Tyto pro-sovětské satelity oddělovala od zbytku Evropy Železná opona, jež se táhla skrze Německo až na řecko-bulharskou hranici a fyzicky vymezila sféru účinného sovětského vlivu. V Severní Evropě zmíněná opona lemovala hranice Sovětského svazu s Finskem, které se na základě (zejména nedávných) historických zkušeností rozhodlo vyhlásit neutralitu.

Na rozdíl od ostatních evropských států nenáležících do Východního bloku, které se mohly těšit plné politické nezávislosti na Sovětském svazu, finská suverenita byla v průběhu Studené války vytrvale napadána a jádrem finské politiky se z dlouhodobého hlediska stalo politické vyvažování mezi nezávislostí, demokracií a svobodným trhem a adekvátními vztahy se svým východním sousedem. Pro tuto politickou praxi se sžil termín „finlandizace“ – z obecného hlediska politický vliv velmoci na malý sousedící stát s rozdílnou státní ideologií.

V momentě rozvolnění sovětské zahraniční politiky za vlády Michaila Sergejeviče Gorbačova v rámci „perestrojky“ a „glasnosti“ došlo v řadě zemí Varšavské smlouvy k politickému chaosu, vzhledem k tomu, že Moskva do té doby určovala zásadní bezpečnostní a zahraničně-politické aspekty. Obdobná situace, byť v nižší míře, nastala i ve Finské republice, jež ztratila omezení ve vnější politice plynoucí z udržování přiměřených vztahů se Sovětským svazem. To vyvolalo potřebu politické transformace, zcela odpovídající neutrálnímu suverénnímu státu bez zásadního vnějšího mocenského vlivu.

Má bakalářská práce má za cíl nalézt a popsat ty finské zahraničně-politické změny a události, ke kterým došlo zejména díky ztrátě sovětského vlivu na finskou politiku.

Poznatky mohou být rovněž užity při komparaci s jinými státními celky, kdy určitá imperiální velmoc pozbyde vlivu nad výrazně slabším a ideologicky odlišným sousedícím státem.

V neposlední řadě je dané téma přínosné i z důvodu aktuálních politických událostí, vzhledem k tomu, že Finská republika v současnosti zásadně mění svou bezpečnostní strategii a je ochotna se vzdát své dlouhodobé politické neutrality kvůli vzrůstajícím obavám z ruské vojenské agrese a situace na Ukrajině.

4) VZTAH K EXISTUJÍCÍ LITERATUŘE

Bakalářská práce má za cíl zestručnit a shrnout poznatky nabyté z literatury věnující se konkrétním aspektům transformace finské zahraniční politiky po konci Studené války. Výstupem by měl být ucelený a kompletní popis dopadů rozpadu Sovětského svazu socialistických republik na zahraniční politiku Finské republiky včetně příčin.

Největší důraz bude v rámci rešerše kladen na literaturu zabývající se tématem finské neutrality, finské zahraniční a bezpečnostní politiky, sovětské zahraniční a bezpečnostní politiky, finlandizace, finské vnitřní politiky, rozpadu Sovětského svazu a bipolárního světa jako celku, finský postoj k Evropské unii a NATO či finské politické vazby na okolní státy.

5) ZPŮSOB ŘEŠENÍ VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Výsledný text bakalářské práce bude vycházet z primárních zdrojů či odborné literatury týkající se jednotlivých zkoumaných aspektů vlivu pádu Sovětského svazu na Finskou republiku. Jednotlivé informace a data budou uspořádány do ucelené případové studie, jež bude zkoumat konkrétní aspekty, jejich vliv, rozsah a příčiny.

První část bude věnována historickému kontextu, potřebnému pro ilustraci a vysvětlení vyvolání klíčových změn ve finské vnější politice.

Hlavní část práce bude rozebírat jednotlivé vlivy a změny finské bezpečnostní a zahraniční politiky. Mezi zkoumané aspekty lze zmínit například finské nahlížení na evropskou integraci a jeho angažování v tomto smyslu, politický a bezpečnostní vztah mezi Finskem a Severoatlantickou aliancí, finská zahraničně-politická percepce okolních států (zejména Ruské federace coby nástupce Sovětského svazu) či záležitost a specifika finské neutrality. Ke zkoumání těchto oblastí budou využívány konkrétní významné politické události finské zahraniční politiky, například rozměr Dohody o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci z roku 1948 uzavřené se Sovětským svazem či finské uznání nezávislosti Pobaltských zemí.

V rámci analýzy budou aplikovány konkrétní politologické teorie, které mohou sloužit k vysvětlení změn v bezpečnostní a zahraniční politice Finské republiky od konce Studené války.

Vrcholným výstupem práce bude pasáž odpovídající na primární výzkumnou otázku – jak a do jaké míry ovlivnil pád Sovětského svazu socialistických republik v roce 1991 zahraniční politiku Finské republiky.

6) DOSTUPNÁ DATA A JEJICH OMEZENÍ

Obecně lze odbornou literaturu k tématu vlivu pádu Sovětského svazu na finskou zahraniční politiku rozdělit na tři části podle národnosti autorů.

Zhruba třetinu nalezené vhodné literatury tvoří finští akademici, další třetinu sovětští/ruští autoři, zbytek jsou autoři jiných národností.

Obecně platí vyšší a lepší dostupnost finských zdrojů, a to jak primárních, tak i v otázce odborných vědeckých prací. Ruská, respektive sovětská literatura je často dostupná jen v ruském jazyce, popřípadě přímo na vyžádání.

7) KLÍČOVÁ DÍLA K TÉMATU

- 1) HATAVARA, Mari, Jussi KURUNMÄKI a Mykola ANDRUSHCHENKO. Telling and retelling a historical event: the collapse of the Soviet Union in Finnish parliamentary talk. *Scandinavian Journal of History* [online]. 2022, **47**(1), 106-127 [cit. 2022-05-25]. ISSN 0346-8755. Dostupné z: doi:10.1080/03468755.2021.2019105
- 2) KANSIKAS, Suvi. Dismantling the Soviet Security System. Soviet–Finnish Negotiations on Ending Their Friendship Agreement, 1989–91. *The International History Review* [online]. 2017, **41**(1), 83-104 [cit. 2022-05-25]. ISSN 0707-5332. Dostupné z: doi:10.1080/07075332.2017.1398177
- 3) ZIMMERMANOVÁ, Lucie, Zdeněk KŘÍŽ a Eva DOLEŽALOVÁ. Thinking of Russia: Finnish Neutrality after the Cold War and the Influence of Russian Neighborhood on Finnish Cooperation with NATO. *Central European Journal of International and Security Studies* [online]. 2020, **14**(1), 9-30 [cit. 2022-05-25]. ISSN 1802548X. Dostupné z: doi:10.51870/CEJISS.A140101
- 4) RITVANEN, Juha-Matti. The change in Finnish Baltic policy as a turning point in Finnish-Soviet relations. Finland, Baltic independence and the end of the Soviet Union 1988-1991. *Scandinavian Journal of History* [online]. 1-20 [cit. 2022-05-25]. ISSN 0346-8755. Dostupné z: doi:10.1080/03468755.2020.1765861
- 5) ZELENEVA, Irina V. a Elena N. BURUKHINA. EVOLUTION OF FINLAND'S AND NATO'S SECURITY POLICY. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta* [online]. 2018, (434), 119-124 [cit. 2022-05-25]. ISSN 15617793. Dostupné z: doi:10.17223/15617793/434/15
- 6) KHUDOLEY, K.K. a D.A. LANKO. FINNISH SECURITY DILEMMA, NATO AND THE FACTOR OF EASTERN EUROPE. *World Economy and International Relations* [online]. 2019, **63**(3), 13-20 [cit. 2022-05-25]. ISSN 01312227. Dostupné z: doi:10.20542/0131-2227-2019-63-3-13-20
- 7) PETROV, Kristian. Construction, reconstruction, deconstruction: The fall of the Soviet Union from the point of view of conceptual history. *Studies in East European Thought* [online]. 2008, **60**(3), 179-205 [cit. 2022-05-25]. ISSN 0925-9392. Dostupné z: doi:10.1007/s11212-008-9056-9
- 8) VORONOV, Konstantin. The Nordic Countries and Russia: an Untouchable Reserve of Strength to Maintain Bilateral Relations. *Contemporary Europe* [online]. 2021, **101**(1), 33-40 [cit. 2022-05-25]. ISSN 02017083. Dostupné z: doi:10.15211/soveurope120213340
- 9) KOMAROV, Alexey. Finland's Neutrality in Soviet Foreign Policy Perceptions. *ISTORIYA* [online]. 2021, **12**(7 (105)) [cit. 2022-05-25]. ISSN 20798784. Dostupné z: doi:10.18254/S207987840016474-0
- 10) GILES, Keir a Susanna ESKOLA. *Waking the Neighbour: Finland, NATO and Russia*. 2009.